

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 54.

Tisdagen den 14 maj.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 7 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 423, angående anordnande av avloppsledningar från militäretablissemangen å Järvafältet;

till första särskilda utskottet propositionen, nr 409, angående reglering av avlöningsförhållanden m. m. för personal vid statens hospital och asyler;

till statsutskottet propositionerna:

nr 407, angående tillfälliga lönetillägg till tjänstemän i tullverket m. m.;

nr 420, om höjande av andra huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till ersättning åt domare, vittnen och parter; och

nr 424, angående förbättring av sekreterarens hos justitiekanslersämbetet tjänsteställning och avlöning;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 415, angående vissa ändringar i gällande bestämmelser om understöd av statsmedel åt föreningar för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk;

nr 426, angående försäljning till staden Eslöv av kronoegendomen Eslöv nr 15 och 17 i Malmöhus län; och

nr 399, angående driftkostnader under år 1919 för statens domäner; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 430, angående anordnande av avloppsledningar för Järva lokomotivstation;

nr 418, angående statsbidrag till väganläggningar m. m.;

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 54.

nr 425, angående förhöjt statsbidrag till vissa alkoholistanstalter;
nr 429, angående ålderstillägg åt yrkesinspektrisen Kerstin Heselgren; och
nr 431, angående telegrafverkets övertagande av det enskilda telefonnätet i Stockholm med omnejd.

§ 3.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 437, av herr *Kjellberg*; och
nr 438 och 439, av herr *Welin*; samt

till bevillningsutskottet motionen nr 440, av herrar *Moberger* och *Hamrin*.

§ 4.

Härefter föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 121—125, lagutskottets utlåtande nr 58 samt jordbruksutskottets memorial och utlåtanden nr 79, 80 och 84—88.

§ 5.

Herr statsrådet *Nilson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 416, angående utbyte av fastigheter mellan kronan, å ena sidan, och Gimo-Österbybruks aktiebolag å den andra;

nr 427, angående anslag till täckande av vissa förskott för expeditioner med fartyget *Skagerak* m. m.;

nr 434, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse; och

nr 428, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 4 juni 1886 angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 6.

Föredrogos vart för sig

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående visst undantag från tillämpningen av stadgandena i 23 och 31 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker; och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad bestämmelse angående tiden för ikrafträdan-

det av vissa delar av förordningen den 14 juni 1917 om ändrad lydelse av 3, 13, 23 och 31 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker; samt

lagutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 49 § i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914; och

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 33 § i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes den 23 oktober 1914.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkanden och utlåtanden hemställt.

§ 7.

Vidare föredrogs och lades till handlingarna lagutskottets memorial, nr 55, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lagutskottets utlåtande nr 51 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående handel med vissa begagnade föremål m. m.

§ 8.

Till avgörande förelåg nu lagutskottets utlåtande, nr 57, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i värnpliktslagen dels ock i anledning därav väckt motion. Ang. ändringar
i värnplikts-
lagen.

Genom en den 1 mars 1918 dagtecknad proposition, nr 257, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt, i statsrådet fört protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i värnpliktslagen.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Bergström* i Bäckland väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 490, däruti hemstälts, att i lagförslaget måtte göras dels den ändringen, att mönstrings- och adressanmälningsskyldigheten icke måtte utsträckas till landstormen och dels att bötesbeloppet för försummelse av nämnda skyldigheter icke måtte bestämmas till högre belopp än det nuvarande, nämligen 5 kronor.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga vid punkten fogat förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i värnpliktslagen, i nedan intagna delar så lydande:

Ang. ändringar
i värnplikts-
lagen.
(Forts.)

L a g

om ändrad lydelse av vissa paragrafer i värnpliktslagen.

Härigenom förordnas, att §§ 16, 17, 19, 22, 27, 32, 33, 34, 37, 41 och 53 värnpliktslagen skola hava följande ändrade lydelse:

§ 27.

1. Vapenför värnpliktigs utbildningstid.

Värnpliktigs
utbildningstid
m. m.

A. Vapenför värnpliktig — — — fyrtyotvå dagar under fjärde året.

B. Vapenför värnpliktig, vilken före påbörjandet av första tjänstgöring eller tjänstgöring i en följd avlagt studentexamen eller erhållit avgångsbetyg från gymnasiets tredje ring vid allmänt läroverk eller som vid annan läroanstalt förvärvat ett kunskapsmätt, som, enligt vad Konungen förordnar, skall anses däremot svara, så ock vapenför värnpliktig som före påbörjandet av nämnda tjänstgöring vid navigationsskola avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen eller å maskinistavdelning annan examen än maskinistexamen av tredje klass, är, sedan han blivit inskriven, skyldig att under fredstid för sin utbildning tjänstgöra det antal dagar, som nedan angives, nämligen:

a) vid *hären* i sammanlagt fyrahundraåttiofem dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras: med en första tjänstgöring om minst fyrahundra dagar, som tager sin början under första året, samt

med en repetitions-(regements-)övning under vart och ett av andra och tredje åren;

b) vid *marinen* i femhundra dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar skall fullgöras:

i annan tjänst än kustartilleritjänst i en följd med början under första året samt

i kustartilleritjänst med en första tjänstgöring om fyrahundra-femtioåtta dagar, som tager sin början under första året, och med en repetitions-(regements-)övning om fyrtyotvå dagar under tredje året.

C. Vapenför värnpliktig, vilken vid inskrivningsförrättning eller hos befälhavaren för det inskrivnings- eller sjörullföringsområde, vartill den värnpliktige hör, på sätt Konungen närmare förordnar, visar sig äga förutsättningar för utbildning till plutonchef eller motsvarande befattning, må fullgöra sin värnpliktstjänstgöring på sätt under B föreskrives, ändå att han icke avlagt där omförmält kunskapsprov. Har sådan värnpliktig, enligt vad i § 6 mom. 3 sägs, blivit inskriven redan det år, då han fyllde aderton eller nitton år,

är han skyldig att fullgöra sin värnpliktstjänstgöring enligt bestämmelserna under B.

- D. Idkar värnpliktig — — — — — prövar skäligt.
 E. Under A avsedd — — — — — i en följd.
 F. Repetitionsövning — — — — — den 9 september.

Ang. ändringar
i värnplikts-
lagen.
(Forts.)

2. Icke vapenför värnpliktigs utbildningstid.

A. Icke vapenför — — — — — de tre första åren.

B. Icke vapenför värnpliktig, vilken före påbörjandet av tjänstgöring avlagt studentexamen eller erhållit avgångsbetyg från gymnasiets tredje ring vid allmänt läroverk eller som vid annan läroanstalt förvärvat ett kunskapsmått, som, enligt vad Konungen förordnar, skall anses däremot svara, är, sedan han blivit inskriven, skyldig att, på sätt Konungen närmare bestämmer, under fredstid för sin utbildning tjänstgöra trehundra- eller sexhundra dagar i en följd med början under första eller andra året.

C. Icke vapenför värnpliktig, som före påbörjandet av tjänstgöring vid navigationsskola avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen eller å maskinistavdelning annan examen än maskinistexamen av tredje klass, är, sedan han blivit inskriven, skyldig att, på sätt Konungen närmare förordnar, under fredstid för sin utbildning tjänstgöra i trehundra- eller sexhundra dagar i en följd med början under första eller andra året.

- D. Beträffande värnpliktig — — — — — prövar skäligt.
 E. Värnpliktig, vilken — — — — — såsom vapenför.

3. Reservtruppövning.

Vapenför värnpliktig, — — — — — femte eller sjätte året.

4. Särskilda bestämmelser.

Varder fartyg, — — — — — särskilda bestämmelser.

Har värnpliktig — — — — — bestämmer Konungen.

Värnpliktig jämlikt denna lag åliggande tjänstgöring må icke avbrytas för undergående av förvandlingsstraff för böter.

§ 32.

1. Varje år skall mänstring, som i denna § omförmäles, hållas med värnpliktiga, med undantag av dem, som under årets lopp varit i tjänstgöring såsom värnpliktiga eller som äro å sjömanshus inskrivna och till sjöfart inmönstrade.

Mönstring.

2. Med värnpliktiga, utom — — — — — nämnda uppgift.

3. Med värnpliktiga, som — — — — — nämnda uppgift.

4. Kallelse till — — — — — kommuner.

§ 33.

1. För värnpliktig, — — — — — tillhörande landstormen.

2. Värnpliktig, med undantag av den, som är inskriven å

Värnpliktiga
vistelseort och
anmälnings-
skyldighet.

Ang. ändringar
i värnplikts-
lagen.
(Forts.)

sjömanshus och tillhör marinen, skall, därest han vill för längre tid än en månad vistas utom den ort, där han är kyrkobokförd, därom före avresan göra anmälan hos vederbörande områdesbefäl samt därefter hålla detta befäl underrättat om sin adress, intill dess han återkommer; dock att, där den värnpliktige inmönstrats till sjöfart, anmälan erfordras allenast om påmönstringen och avmönstringen.

3. Värnpliktig, som är å sjömanshus inskriven och tillhör marinen, skall, därest han ej är i tjänstgöring eller till sjöfart inmönstrad, hålla sjömanshusombudsmannen underrättad om sin adress.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1919, dock att de i §§ 32 och 33 stadgade skyldigheter icke åligga värnpliktiga, som före lagens ikraftträdande överförts till landstormen.

B) att herr Bergströms i Bäckland ovanberörda motion, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under mom. A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Lindqvist* i Kosta.

Punkten A).

Lagförslaget.

Efter föredragning av § 16 begärdes ordet av

Herr *Lindqvist* i Kosta, som anförde: Herr talman, mina herrar! Jag har tillåtit mig att anteckna en blank reservation vid detta utskottsutlåtande, och att den blivit blank, och att jag icke samtidigt framställt något yrkande, beror därpå, att man vid denna bråda tid inom ett utskott icke alltid har tillfälle att göra, som man vill.

Det är särskilt i tvenne punkter, som jag ej kunnat följa utskottets majoritet.

Jag vill först erinra om, att riksdagen år 1912 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhöll om utredning, huruvida och på vad sätt den i 32 § värnpliktslagen stadgade mönstringsskyldigheten kunde borttagas och ersättas med i annan ordning lämnade uppgifter. Denna utredning har nu verkställts av 1917 års värnpliktskommission, och resultatet, till vilket denna kommission kommit, är, att den anser, att det ej lämpligen låter sig göra att taga bort mönstringsskyldigheten. När man genomläser kommissionens betänkande och alla de infordrade yttrandena, kan man ej förneka, att vissa skäl synas föreligga för dessa mönstringars bibehållande och hade kommissionen och Kungl. Maj:t stannat vid att föreslå dessa mönstringars bibehållande och ej gått längre, skulle jag ej haft mycket att säga därom. Men nu föreslås en väsentlig utsträckning, ty enligt det förslag, som förelig-

Ang. ändringar
i värnplikts-
lagen.
(Forts.)

ger i utskottets utlåtande, skall icke endast beväringen utan även landstormen fullgöra denna mönstrings- och adressanmälningsskyldighet. Att utsträcka denna till landstormen kan jag ej finna vara behöfligt. Jag kan ej finna, att de skäl, som blivit anförda för detta förslag, nödvändigt kräva, att man går så långt. Som motivering för utsträckningen har anförts, bland annat, att det torde vara oundgängligen erforderligt, att vederbörande militärmyndighet erhåller i möjligaste mån tillförlitliga uppgifter över landstormsmännens vistelseort, adress, yrken och värnpliktsförhållanden.

Nu torde det vara så, som en motionär, herr Bergström, i sin motion, där han yrkat avslag på Kungl. Maj:ts förslag i denna del riktigt enligt min uppfattning, påvisat att personer, som kommit till den ålder, vid vilken överföring till landstormen sker, bli mindre rörliga av sig. Flertalet har ju vid denna ålder hunnit bilda familj, och när de gjort det, ha de ej så lätt att flytta från en ort till en annan. Jag tror således, att det även utan denna mönstringsskyldighet i de flesta fall skall gå att taga reda på landstormsmännens vistelseort. Och utan att fullt tvingande skäl, föreligga, bör man enligt min mening ej gå att utöka de besvär eller den tunga, som militärtjänsten lägger på de värnpliktiga.

Den andra punkt, vari jag har avvikande mening mot utskottets majoritet, gäller den studerande ungdomens värnpliktstjänstgöring. När 1914 års försvarsproposition genomdrevs här i riksdagen, infördes bland andra nyheter i värnpliktslagen den bestämmelsen, att viss studerande ungdom skulle genomgå en särskilt lång värnplikts-tjänstgöring för att sedan utbildas till och tjänstgöra som befäl. Genom denna långa tjänstgöringstid har man gjort det ännu svårare för fattiga ynglingar att gå den väg, som deras anlag och förmåga göra dem särskilt skickade att beträda.

Men nu nöjer man sig icke med den bestämmelse 1914 års försvarsriksdag här gav, utan vill gå ett stycke längre, detta beroende därpå, att till Kungl. Maj:t inkommit meddelanden om att sådana, som bestämmelserna blevo 1914, är det möjligt för vissa ungdomar, särskilt de, som gå vid seminarierna för att utbilda sig till folkskollärare, att komma ifrån denna långa tjänstgöringstid. Detta anser icke Kungl. Maj:t vara riktigt och rätt, utan även de böra tjänstgöra den längre tiden. För min del kan jag icke finna det vara välbeträckt att nu gå att öka på så att säga 1914 års försvarsbeslut i detta fall. Det är sannerligen tillräckligt svårt för fattiga ynglingar att slå sig fram, att läsa och söka få underbyggnad samt taga en examen, utan att man än ytterligare bör gå att utöka denna börda.

Jag kan sålunda för min del icke vara med om Kungl. Maj:ts förslag i dessa tvenne avseenden, som jag här vidrört, och jag kommer, herr talman, när vi komma till de paragrafer, där dessa saker beröras, att hemställa om avslag på de ändringar, som äro ifrågasatta.

Häruti instämde herr *Lövgren* i Nyborg.

Vidare yttrade:

Ang. ändringar
i värnplikts-
lagen.
(Forts.)

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Nilson: Herr talman, mina herrar! Till en början vill jag framhålla, att det är enligt min mening icke endast ett militärt intresse utan även ett viktigt intresse för de värnpliktiga själva, att rullföringen av de värnpliktiga har den högsta grad av tillförlitlighet, som är möjlig att åstadkomma. Det militära intresset i denna sak torde icke närmare behöva utvecklas. Det ligger ju redan i behovet av och tillvaron av en rullföring bevis nog härom, och att en otillförlitlig rullföring ur militär synpunkt är en betänklig svaghet, torde likaledes ligga i öppen dag.

Att det är ett stort intresse för de värnpliktiga själva framgår av bland annat de tyvärr alltför många fall, då de värnpliktiga icke ha nåtts av en av militärmyndigheterna utfärdad inkallelseorder. Och olägenheterna av att de icke alls nåtts därav eller nåtts därav i oriktig tid gå ut över de värnpliktiga själva. De gå ut över dem på det sättet, att de inkallas eller tvångshämtas av polismyndigheterna, sedan föras inför domstol och där i överensstämmelse med gällande lag ådömas straff, utan att man kan påstå, att verkligen från de värnpliktigas sida föreligger något avsiktligt undanhållande. Felet ligger sålunda, kan man säga, i rullföringen, och över rullföringen ha de värnpliktiga icke något som helst inflytande, och de militära myndigheterna fullgöra endast sina plikter på det sätt gällande lag ålägger dem.

Att förbättra detta rullföringsväsen har för den skull varit en strävan från min sida, allt sedan den tid jag som medlem av civilkommissionen hade tillfälle att iakttaga, på grund av de många klagomål över den bristande rullföringen, som inlöpte till kommissionen, de olägenheter, som till följd härav drabba de värnpliktiga. Jag skall i det fallet endast tillåta mig att erinra om ett enda fall.

Det var en värnpliktig tillrörande ett rullföringsområde i Västernorrlands län, som flyttade från den kommun, där han bodde, i juli månad 1914 till en församling i Jämtlands län. Om jag minns rätt, var det Nässkotts församling. När han inflyttade dit, så gjorde han i rätt tid anmälan hos pastorsämbetet därstädes, och pastorsämbetet fullgjorde all den skyldighet, som påvilade pastorsämbetet rörande anmälan om den värnpliktige. Men icke förty, när mobiliseringen skedde i början av augusti 1914 så inkallades denne värnpliktige av sin rullföringsbefälhavare i Västernorrlands län. Inkallelseordern nådde honom icke, och han uppfördes då av rullföringsbefälhavaren på listan över dem, som förfallolöst uteblivit. Den listan översändes till Konungens befallningshavande i Västernorrlands län, och Konungens befallningshavande överlämnade den till underlydande civila myndigheter för åtgärd i laga ordning. En vacker dag, då denne värnpliktige gick i sitt arbete, uppenbarade sig fjårdingsmannen och hämtade honom för inställelse inför krigsrätt i Härnösand. Han frikändes där, på grund av att det ansågs, att inkallelsen icke hade nått honom, men icke förty ansåg krigsrätten, att han borde själv vidkännas kostnaderna för den resa och

de besvär och obehag han haft. Och därvid blev det. Hade det nu varit så, att rullföringsväsendet varit bättre ordnat, så hade denne värnpliktige undsluppit alla dessa kostnader och de obehag, som därmed voro förbundna.

Ang. ändringar
i värnplikts-
lagen.
(Forts.)

Om det sålunda är sådana brister, som kunna vidlåda rullföringsväsendet beträffande personer, som redan ha mönstringsskyldighet, så ligger det ju i öppen och klar dag, att olägenheterna bli ännu större beträffande sådana personer, som icke alls ha mönstringsskyldighet. Och det visade sig också, att just under försöksmobiliseringen 1912 och under mobiliseringen i augusti 1914 uppenbarade sig dessa brister i högre grad beträffande landstormen än beväringen.

Nu är det emellertid så, som den föregående ärade talaren anfört, att 1912 års riksdag anhållit om verkställande av utredning, huruvida och på vad sätt den i 32 § värnpliktslagen stadgade mönstringen måtte kunna borttagas och ersättas med i annan ordning lämnade uppgifter, samt framläggande av det förslag härom, som av utredningen påkallades. Denna utredning är verkställd av en kommission, och i denna kommission ha suttit bland andra nuvarande finansministern Thorsson och dåvarande ledamoten av denna kammare Ericsson i Vallsta. Jämte dem var det en ledamot av första kammaren överste Marks von Würtemberg och kansliskreterare Åkerman. Denna kommission har undersökt från olika håll framkastade förslag till lösning av detta problem och därvid ansett sig nödgad förkasta varje förslag, som icke byggde på *medverkan från de värnpliktiga själva*. Sammanfattningen av kommissionens undersökning återfinnes på sidan 41 i dess avgivna betänkande, där kommissionen säger följande:

»De sakkunniga hava icke kunnat finna något sätt för ernående av ifrågavarande uppgifter rörande de värnpliktiga, som bättre och med mindre besvär för de värnpliktiga själva än den nuvarande mönstringen tillgodoser såväl statens berättigade krav härutinnan, som den enskildes intressen. Att märka är nämligen, att *primäruppgifterna* under alla förhållanden *måste lämnas av de värnpliktiga själva*. De sakkunniga anse det därför vara nödvändigt att bibehålla den årliga mönstringen, och vilja till stöd härför, utöver vad ovan anförts, framhålla, att det icke minst i de värnpliktigas eget intresse är nödvändigt, att deras vistelseort och adress ständigt är känd för militärbefälet, enär de eljest vid förefallande inkallelser icke med säkerhet anträffas med order och därigenom kunna utsättas för att bli på egen bekostnad hämtade till tjänstgöring, underkastade ansvar för uteblivande m. m.»

Ja, så är det, och den föregående ärade talaren erkände också alldeles riktigt, att det var starka skäl för bibehållande av denna mönstringsskyldighet för de värnpliktiga i beväringen, men han ville icke vara med om att utsträcka den till landstormen. Men, mina herrar, är det behov av denna mönstringsskyldighet för de värnpliktiga inom beväringen, så föreligger också samma behov för de värnpliktiga, tillhörande landstormen, och det icke minst, sedan det

Ang. ändringar
i värnplikts-
lagen.
(Forts.)

blivit lagstadgade årliga landstormsovningar, som ju gjort detta behov än mera trängande. Eljest blir det så, som erfarenheten har ådagalagt, att rullföreningen blir otillförlitlig, och det går ut över en del av landstormsmännen själva, som i de flesta fall äro oskyldiga.

Nu finnes en möjlighet att i flertalet fall förebygga felinkal-
lelser genom att antaga föreliggande lagändringsförslag. Den före-
gående ärade talaren har sagt, att det skulle innebära både besvär
och ökad tunga för de värnpliktiga. Jag vågar bestrida, att detta
besvär och denna tunga är av någon avsevärd betydelse. Möj-
ligheten av att inkallelsen icke träffar de rätta personerna och den
till följd härav överhängande faran att på egen bekostnad bli häm-
tad till tjänstgöring samt ställd till ansvar för uteblivande o. v. s.
är enligt min mening en vida större börda än att sju gånger under
loppet av åtta år rycka ut ett blankettblad ur slutet av sin värn-
pliktsbok och på detta skriva sin mönstringsanmälan samt sända
in den till rullförebefälet. Porto behöver han icke betala. Det
är nog, att han gör detta arbete. Och jag måste säga, att den som
säger, att detta innebär en stor tunga och stor börda, han har icke
rätt sinne för ordens valör.

Värnpliktskommissionen har enhälligt tillstyrkt, att även nu-
varande landstormsmän skulle äläggas mönstringsskyldighet. Alla
hörda myndigheter ha även i den delen tillstyrkt kommissionens
förslag. Jag skall gärna medgiva, att det ur militär synpunkt
skulle vara önskvärt och innebära stora fördelar att så göra. Jag
har emellertid icke på den punkten följt kommissionens och myn-
digheternas förslag, och att jag icke gjort det, beror därpå, att jag
sett saken väsentligen ur de värnpliktigas synpunkt. På goda grun-
der befarar jag, att en stor del av de nuvarande landstormsmännen,
som nu icke ha mönstringsskyldighet, skulle komma att bli okun-
niga om att sådan skyldighet inträtt och på grund därav, komma
att få böta. Det vill jag förebygga, och därför har jag föreslagit,
att saken skulle träda i kraft, i mån som de nu mönstringsskyldiga
värnpliktiga överföras till landstormen, d. v. s. denna skyldighet
skulle träda i kraft automatiskt, i mån som nuvarande värnplik-
tiga, tillhörande beväringen, träda in i landstormen. De äro vana
vid mönstringen förut, och de få sju gånger ytterligare fullgöra den.
Det är allt.

Jag vågar därför vädja till kammaren att för de värnpliktigas
egen skull bifalla utskottets hemställan i denna del.

Jag skall så vidare yttra några ord rörande innebörden av den
föreslagna ändringen i § 27 mom. 1 B värnpliktslagen. Det är
den, som rör de värnpliktiga studerande. Det torde icke kunna med
skäl bestridas, att det är en inkonsekvens, att en värnpliktig in-
skriver sig som vanlig värnpliktig, innan han ernått det kunskaps-
mått, som värnpliktslagen har bestämt för de i nyss angivna mo-
ment av § 27 omförmälda värnpliktige, och därvid av inskrivnings-
myndigheterna erhåller uppskov med tjänstgöringen av studieskäl,
och därefter, sedan han förvärvat det erforderliga kunskapsmättet,
icke hänföres till samma grupp som sina kamrater, med vilka han

i övrigt i det hela är likställd. Ja, mina herrar, det har hänt, och det hände senast i fredagens konselj, att sådana värnpliktiga anförde besvär över inskrivningsrevisionens beslut att icke tilldela dem den s. k. studentavdelningen, men Kungl. Maj:t fann sig, på grund av värnpliktslagens bestämmelse att över inskrivningsrevisionens beslut får ej klagan föras, förhindrad att bifalla sådana framställningar från de värnpliktiga själva. Och det må jag säga, att det har då icke alls varit meningen med tillkomsten av denna bestämmelse i 1914 års värnpliktslag. Det var dock riksdagens mening, att alla vapenföra, som komma i åtnjutande av den statens högre utbildning, som där omförmäles, skulle utbildas till plutonchefer, i den mån de härför visade sig lämpliga.

Jag vågar sålunda även i den delen vädja till kammaren att bifalla utskottets hemställan.

Herr Lindqvist i Kosta: Blott ett par ord med anledning av vad herr statsrådet yttrade.

Det säges från herr statsrådets sida, att det föreligger samma behov av den här mönstringen för landstormen som för beväringen. För min del kan jag icke finna, att det är samma behov. Det är nog en skillnad mellan dessa äldre människor och de yngre. Som jag förut anförde, äro de äldre icke så flyttbara, varför det är lättare att hålla reda på dem än på de yngre. Och jag måste säga, att även herr statsrådet anser, att det icke är så stort behov för landstormen, när herr statsrådet icke föreslagit, att denna mönstringsskyldighet skall nu omedelbart träda i kraft, utan först sedan. I detta torde väl ligga ett medgivande, att behovet icke är så stort för landstormen som för beväringen.

Sedan säges det, att det besvär och den tunga, man pålägger landstormsmännen, är icke så synnerligen betydande. Ja, låt så vara, att det är många större bördor de ha fått att bära än denna, men det kommer också att medföra för landstormsmännen, om de bli inburade, därför att de uraktlåta att göra denna mönstring, att de få böta, och det kan väl icke betecknas annat än som en tunga.

Sedan ber jag att få säga ifråga om den andra saken, som herr statsrådet vidrörde, nämligen den värnpliktstjänstgöring, som den studerande ungdomen har att utföra, att det föreliggande förslaget kommer enligt mitt förmenande att bli en ganska väsentlig utsträckning av 1914 års försvarsbeslut, då Kungl. Maj:ts förslag här antogs. Det säges här i den skrivelse, som ingått till Kungl. Maj:t: »Då seminarieeleverna så gott som alltid begärde uppskov med första tjänstgöringen, bleve följden den, att nära nog hela landets folkskollärarkår, som i verkligheten avsåges för studentutbildning, i stället finge samma utbildning som den stora massan värnpliktiga.» Det innebär sålunda, att nästan samtliga de som skola bli folkskollärare, komma nu, om förslaget här vinner bifall, att få den längre tjänstgöringstiden, som de förut varit förskonade ifrån. När man 1914 hade den bestämda uppfattningen, att vad riksdagen här beslöt icke var lyckligt, då är det omöjligt, att man kan

Ang. ändringar
i värnplikts-
lagen.

(Forts.)

vara med om att här i dag bevilja en utsträckning, som drager in ännu flere ynglingar under denna långa värnpliktstjänstgöring.

Herr Hø lger: Herr talman! Av det föreliggande utskotts-
betänkandet ser det ut, som om jag deltagit i behandlingen av detta
ärende och därvid befunnit mig bland majoriteten. Så är emeller-
tid icke förhållandet, utan anledningen till att jag icke befinner mig
bland reservanterna är den, att jag icke var i tillfälle att närvara
vid utlåtandets justering. Jag ber endast att få detta antecknat till
protokollet.

Med herr Helger förenade sig herr *Ericsson* i Åtvidaberg.

Herr Bergström i Bäckland: Att utsträcka mönstringsskyld-
digheten för beväringen även till landstormen kan nog från militär
synpunkt vara i någon mån berättigat. Emellertid anse ju en del myn-
digheter, att det är mindre lämpligt med denna mönstring för bevä-
ringen, varför man kan tycka det vara mindre nödvändigt att ut-
sträcka denna mönstringsskyldighet till landstormen.

Så är det en annan sak. Skall man börja sjunga på den melo-
dien, att man skall tillgodose alla militära krav, ja, då får man nog
sjunga alltjämt. Det finns nog många, som vilja stämma in, men
jag undrar just huru andra kammaren eller åtminstone dess majo-
ritet skall göra i det här fallet. De flesta partierna inom kamma-
ren ha på sitt program avväpningsfrågan, och enligt min åsikt bör
man till dess, att den till fullo kan realiseras, försöka lätta på
det militära trycket. Jag har för min del givit löften i det avseen-
det, och de löftena vill jag också försöka infria. Det skall verkligen
bli intressant att få se, huru kammaren kommer att ställa sig just till
den föreliggande frågan. Jag vet alltför väl, att det finnes sådana,
som ha den uppfattningen, att man bör tillgodose de militära kraven
under tiden, till dess att avväpning kan ske. Jag undrar emeller-
tid, om majoriteten i denna kammare vill ställa sig på den sidan.

Jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till min motion el-
ler rättare sagt till den reservation, som är avgiven av herr Lind-
qvist i Kosta, då jag till fullo instämmer med honom.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar!
Såvitt jag kan se, göra de ärade opponenterna emot Kungl. Maj:ts och
utskottets förslag ett något för stort nummer av den »börda», som
mönstrings- och adressanmälningskyldigheten innebär. Det är ju,
som herr krigsministern redan meddelat, endast fråga om att ålägga
vederbörande att en gång om året riva ut ett blad ur inskrivningsbo-
ken, fylla i det och skicka iväg det till vederbörande områdesbefälha-
vare. Det är dock icke något, som gärna kan framställas såsom en
stor och svår tunga. Å andra sidan synes det väl även för den, som
icke är militär, vara uppenbart, att om rullan över de värnpliktiga
skall vara tillförlitlig och kunna läggas till grund för mobilisering
måste den på något sätt kompletteras med uppgifter om de förändring-
ar i de värnpliktigas förhållanden, som tid efter annan inträffa.

Dessa uppgifter måste lämnas av de värnpliktiga själva. Och detta gäller naturligtvis såväl värnpliktiga, tillhörande beväringen, som värnpliktiga, tillhörande landstormen.

*Ang. ändringar
i värnplikts-
lagen.*

(Forts.)

Herr Lindqvist har visserligen sagt, att värnpliktiga, tillhörande landstormen, flytta icke så mycket som värnpliktiga tillhörande beväringen, och det är sant. Men herr Lindqvist kan naturligtvis icke gå så långt, att han förnekar, att även landstormsmännen flytta på sina håll och flytta ganska mycket. Därför är det nödvändigt även beträffande dem att uppgifter meddelas om de förändringar, som kunna inträffa i deras förhållanden.

Jag menar å ena sidan, att det besvär, som denna skyldighet pålägger de värnpliktiga, är så ringa och å andra sidan, att betydelsen av mönstringsskyldigheten för militärväsendet är så pass stor, att det föreligger alla skäl för att bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Vad sedan beträffar frågan om ändringen i 27 §, så beslöto vi ju som bekant år 1914, att vissa kategorier av värnpliktiga skola underkastas en längre övningstid än andra. I stället för att de värnpliktiga vid hären i allmänhet ha en övningstid av 340—365 dagar, skulle övningstiden för dessa bli 485 dagar, och i stället för att den vanliga övningstiden vid marinen är 360—365 dagar, skulle den för ifrågavarande kategorier bli 500 dagar. Denna skyldighet att underkasta sig längre övningstid gäller dels för studenter och dels för vissa andra värnpliktiga, som anses vara med dem i kunskaper jämställda, bland annat också för dem som utexaminerats från folkskoleseminarierna.

Nu har det hänt i ganska stor utsträckning, att värnpliktiga, som när de inskriva sig, icke inneha det kunskapsmätt, som medför skyldighet för dem att tjänstgöra den längre tiden, begära uppskov med första tjänstgöringen och få sådant uppskov. Men när då första tjänstgöringen för dem kommer, ha de hunnit förvärva det högre kunskapsmätt, som skulle medföra skyldighet till längre tjänstgöring för dem. De bli i alla fall, på grund av att de icke innehade detta högre kunskapsmätt redan vid inskrivningen, befriade från denna längre tjänstgöring. Naturligtvis är detta i strid med den mening, man haft vid lagens stiftande, och givet är, att dessa värnpliktigas befrielse från den längre tjänstgöringsskyldigheten medför, att armén blir i saknad av de underbefälsämnen som den så väl behöver och som man hoppats få i dessa värnpliktiga. Detta är ju påtagligen en olägenhet, som också värnpliktskommissionen enhälligt framhållit och herr statsrådet närmare utvecklat.

Herr Lindqvist säger visserligen, att det är synd om dessa fatiga ynglingar, som studera, att de på det sättet bli dragna så lång tid från studierna. Det erkänner jag. Den personliga värnplikten är en tunga, som naturligtvis i vissa fall trycker ganska hårt. I det fallet har herr Lindqvist rätt, alldeles i motsats till vad fallet var beträffande mönstringsskyldigheten, som endast är en bagatell. Men så länge vi nu finna oss i eller måste underkasta oss värnplikten och därmed följande skyldigheter, så länge kunna vi icke undgå att ha befäl för de värnpliktigas ledning, för den händelse de skulle ut i

Ang. ändringar
i värnplikts-
lagen.
(Forts.)

krig, och då måste man också se till, att behovet av befäl blir på något sätt fyllt, se till att somliga få utbildning för befälstjänst. Och riksdagen har varit med om, att det behovet skulle fyllas av de ynglingar, som fått den förmånen att få något bättre lärdomsutbildning än andra. Denna bestämmelse synes vila på en riktig och rättvis grund, och det synes icke vara rimligt att gå från den av den anledningen, att vissa av ifrågavarande värnpliktiga råka få uppskov med sin tjänstgöring. Jag menar därför, att alla skäl i detta fall tala för bifall till Kongl. Maj:ts, av utskottet tillstyrkta förslag.

I detta anförande instämde herr *Johanson* i Gäre.

Herr *S ä v s t r ö m*: Herr statsrådet liksom också den siste ärade talaren nämnde, att det skulle vara en tämligen enkel sak för de mönstringsskyldiga att en gång varje år riva ur ett löst blad, ifylla det och sedan sända det portofritt till rullföringsexpeditionen. Ja, visst är det en enkel sak, men det har visat sig, att det icke är tillfyllest, ty vad vissa trakter beträffar, ha dessa mönstringsskyldiga gjort på det sättet, men det oaktat ha de fått böta. Nu har det gått så långt, att för att sända in en mönstringsanmälan skaffa de sig i regel två vittnen på att de lagt in sedeln i kuvertet och sedan lagt ned detta i postlådan. Eller också gör man på det sättet, att man sänder denna adressanmälan i rekommenderat brev. När det förhåller sig på det sättet i stor utsträckning i vissa trakter, som jag känner till, då är det klart, att man icke är vidare med om att utsträcka en sådan mönstringsskyldighet även till landstormen, och därför, herr talman, ber jag att få förena mig i herr Lindqvists yrkande.

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet *N i l s o n*: Herr talman! Med anledning av vad den siste talaren anförde, vill jag säga, att om något sådant inträffat och således så pass mycket obehag i varje fall kan träffa de värnpliktiga med nuvarande skyldigheter, så är det alldeles uppenbart, att det icke avlägsnas genom att landstormsmännen få ännu mer ökade svårigheter och obehag. Jag ber att få säga kammaren, att om både herr Bergström och herr Lindqvist hade kännedom om huru pass mycket obehag och svårigheter och kostnader landstormsmännen kunna ha, för att det nu icke åligger dem dylik uppgiftsskyldighet, skulle de i landstormsmännens eget intresse bifalla det förslag, som här föreligger.

Nu har herr Lindqvist sagt, att de äldre icke äro så flyttbara som de yngre. Ja, det är sant. Men jag vill säga, att de äro tillräckligt mycket flyttbara och flytta tillräckligt ofta, för att det blir ett alltför stort antal landstormsmän, som för närvarande få ofantligt mycket både ekonomiska utgifter och andra obehag, just därför att denna uppgiftsskyldighet icke föreligger.

Det säges, att man skall lätta på det militära trycket. Med anledning därav vill jag säga — om det i detta fall kan talas om tryck i den form, som här föreligger, vilket jag bestrider — att det

är berett lättnader i den föreliggande propositionen under såväl § 16 som §§ 19, 22, 34 och 37. I § 16 bland annat på det sättet, att då för närvarande även de landstormsmän, som ha blivit frikallade från fullgörande av tjänstgöring under fredstid, dock med värnpliktslagens nuvarande lydelse äro skyldiga att i varje fall göra landstörmsövning, och jag vet, att det är många sådana landstormsmän, som icke kunna ana, att värnpliktslagen har den lydelsen, och därför fått erfara mycket obehag och svårigheter; så är det här borttaget. Jag skulle kunna gå igenom paragraf efter paragraf och visa, hurusom strävandena varit från min sida just att få enkla och klara linjer att gå fram efter, och det just i de värnpliktigas eget intresse. Det var också därför, som jag föreslog den här övergångsformen. Jag medgav ju, herr Lindqvist, att det ur militär synpunkt hade varit bättre, om man omedelbart kunnat i hela sin utsträckning tillämpa denna mönstringsskyldighet för alla landstormsmän, men det var just därför, att jag ansåg, att detta komme att gå hårt ut över stora grupper av landstormsmän, som jag icke ville gå den vägen.

Med hänsyn till vad jag nu sålunda anfört och vad som i övrigt här anförts under debatten, hoppas jag, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Jag erkänner, att det är riktigt, som herr statsrådet säger, att vissa av de ändringar, som här äro föreslagna, innebära faktiskt ändringar till lättnader, men när vi komma till de paragrafer, där det är fråga om lättnader, så kommer jag icke heller att yrka avslag på Kungl. Maj:ts förslag, utan jag gör det endast i de fall, där det icke är fråga om lättnader utan motsatsen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, blev efter av herr talmannen därå framställd proposition paragrafen av kammaren godkänd.

§§ 17, 19 och 22.

Godkändes.

Efter nu skedd föredragning av § 27 yttrade:

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Med hänvisning till vad jag förut yttrat ber jag att få yrka avslag på § 27.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Med åberopande av vad jag förut anfört ber jag att få yrka bifall till paragrafen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på godkännande av utskottets förslag till lydelse

Ang. ändringar
i värnplikts-
lagen.
(Forts.)

av förevarande paragraf samt vidare på bifall till yrkandet, att paragrafen skulle utgå ur lagförslaget; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Lindqvist i Kosta, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner § 27 i lagutskottets förevarande förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i värnpliktslagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutit att nämnda paragraf skall utgå ur lagförslaget.

Omröstningen utföll med 80 ja, men 86 nej; och hade kammaren alltså beslutit, att paragrafen skulle utgå ur lagförslaget.

Härpå föredrogs § 32; och anförde därvid:

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Med hänvisning till vad jag förut yttrat ber jag att få yrka avslag på denna paragraf, som ju avser landstormens mönstringsskyldighet.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Under åberopande av vad jag förut yttrat ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på bifall till yrkandet, att paragrafen skulle ur lagförslaget utgå; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren beslutar att § 32 i lagutskottets förevarande förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i värnpliktslagen skall utgå ur lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda paragraf.

Voteringen utvisade 91 ja mot 70 nej, vadan kammaren beslut, att paragrafen skulle ur lagförslaget uteslutas.

*Ang. ändringar
i värnplikts-
lagen.
(Forts.)*

Vid föredragning härpå av § 33 yttrade:

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Nu torde konsekvensen bjuda, att kammaren beslutar avslå utskottets förslag om ändring av § 33, varför jag ber att få göra detta yrkande.

Herr Pettersson i Södertälje: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen gjorda yrkandena beslöt kammaren, att paragrafen skulle utgå ur lagförslaget.

§§ 34, 37, 41 och 53.

Godkändes.

Stadgandet om lagens trädande i kraft föredrogs nu, varefter

Herr Lindqvist i Kosta anförde: Till följd av de ändringar, som andra kammaren beslutat, nödvändiggöres en ändring av övergångsbestämmelsen. Denna bör lyda: »Denna lag träder i kraft den 1 januari 1919», och det, som står därefter bör uteslutas. Jag ber att få göra detta yrkande.

Vidare yttrades ej. Kammaren godkände stadgandet med den ändring däri, som föreslagits av herr Lindqvist i Kosta.

Härefter föredrogs *ingressen*. Därvid yttrade

Herr Lindqvist i Kosta: Till följd av de ändringar, som kammaren beslutat, torde det vara nödvändigt att göra en ändring i *ingressen*. Denna bör lyda: »Härigenom förordnas, att §§ 16, 17, 19, 22, 34, 37, 41 och 53 värnpliktslagen skola hava följande ändrade lydelse: »Jag ber att få framställa yrkande härom.

Vidare anfördes ej. *Ingressen* godkändes med den av herr Lindqvist i Kosta däri föreslagna ändringen.

Lagförslagets rubrik.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 54.

Ang. ändringar
i värnplikts-
lagen.
(Forts.)

Punkten B).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Härefter föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden: nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggsbidrag till vissa innehavare av odlingslägenheter och skogstorp å kronomark i de sex nordligaste länen; och

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggsbidrag till innehavare av nybyggeslägenheter inom Alträskis nybyggesområde i Norrbottens län m. m.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt i dessa utlåtanden.

§ 10.

Vid nu skedd föredragning av andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande livsmedelsproduktionens allmänna läggning m. m. blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen, vilket beslut skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 11.

Ang. befräm-
jande av äk-
tenskapsbild-
ningen.

Å föredragningslistan fanns vidare uppfört andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 14, i anledning av dels i andra kammaren väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående statens medverkan till befrämjande av äktenskapsbildningen, dels första kammarens beslut rörande inom denna kammare väckt motion angående samma ärende.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 296, hade herr *Welin* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt genom statens medverkan äktenskapsbildningen i vårt land skulle kunna verksamt befrämas samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Till utskottet hade jämväl hänvisats ett från första kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 481, innefattande delgivning av sistnämnda kammarens beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av en utav herr von Koch väckt motion, nr 120, med enahanda hemställan, som gjorts uti den av herr *Welin* avgivna här ovan omförmälda motionen samt utvisande, att första kammaren med bifall till utskottets hemställan för sin del beslutit att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes

låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt genom statens medverkan äktenskapsbildningen i vårt land skulle kunna verkamt befrämjas, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Ang. befrämjande av äktenskapsbildningen.
(Forts.)

Utskottet hemställde,

1) att andra kammaren måtte biträda första kammarens i förevarande ärende fattade beslut; samt

2) att herr Welins ovanberörda motion måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Fast, Billqvist* och *Hellberg*.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, begärdes ordet av

Herr *Engberg*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Det var med en viss förvåning jag tog i min hand det utskottsbetänkande, utan här föreligger. Som herrarna ha lagt märke till, har utskottet, utan att utveckla någon egen kritisk uppfattning på den föreliggande frågan, hemställt i enlighet med vad som hemställas av det första kammarens utskott, som har behandlat den här saken. Det var så mycket mer förvånansvärt, som hela den framställning, varpå herr Welins motion vilar, liksom också herrar von Kochs och Petréns motion i första kammaren, utgår ifrån en egenomlig förväxling, en förväxling av äktenskapsfrekvens och giftermålsfrekvens. Det genomgående grundtemat i herr Welins motion, liksom också i utskottets betänkande, det är detta, att äktenskapsfrekvensen befinner sig i sjunkande, och därför skola här åtgärder vidtas från statens sida. Hela det påståendet, det är nu, med förlov sagt, oriktigt. *Äktenskapsfrekvensen* befinner sig icke i sjunkande, utan vad som befinner sig i sjunkande, det är *giftermålsfrekvensen*, vilket är en helt annan sak. Jag ber därvidlag få erinra, att om man håller sig till frågan om förhållandet mellan äktenskapsfrekvensen och giftermålsfrekvensen, så är det en sak som utskottets ärade ledamöter helt och hållet ha förbisett. Man har tydligen resonerat på det sättet, att hela den här företeelsen med giftermålsfrekvensens sjunkande, som det dock *borde* vara fråga om, den skulle vara ett tecken till dekadans och ett allvarligt tecken. Ja, herr Welin säger till och med i sin motion, att här gäller det för landet en fråga om liv och död. Men därvidlag ber jag att få erinra om en sak, som herrarna i utskottet tydligen alldeles glömt bort — jag menar då utskottsmajoriteten — och det är, att sammanställa dessa förhållanden med dödlighetsförhållandena. Det har visat sig, att dödligheten har avtagit undan för undan här i landet. Medellivslängden har ökat. I mitten av 1700-talet exempelvis dogo årligen i vårt land 27 personer på 1,000, år 1850 20 personer på 1,000 och för närvarande, enligt vad de sista siffrorna visa, 14 personer på 1,000. Vi stå här alltså inför en minskad dödlighet och en höjd

Ang. befräm-
jande av äk-
tenskapsbild-
ningen.
(Forts.)

medellivslängd å den ena sidan och å andra sidan en avtagande giftermålsfrekvens, men en äktenskapsfrekvens, som befinner sig uti ett kostant tillstånd, som varken ökas eller minskas nämnvärt. Det borde då ha legat nära till hands vid utskottets prövning, att man ställt dessa företeelser tillsammans och sökt göra klar för sig frågan, om det inte finnes ett bestämt sammanhang mellan dessa båda företeelser.

Jag ber också i detta sammanhang att få erinra därom, att dödligheten bland barnen har minskat allra påtagligast. År 1750 dogo omkring 200 på 1,000 under första levnadsåret, år 1850 omkring 150 stycken på 1,000 under det första levnadsåret och nu — d. v. s. jag har inte siffran för senare tid än 1913 — dö 70 på 1,000 under första levnadsåret.

Man har nu gjort gällande, och det tyckes vara en grundtanke i herr Welins motion, att den här minskningen av nativiteten, som föreligger, skulle vara ett tecken på dekadans och ett tecken på tillbakagång. Ja, då skulle jag vilja hemställa till herr Welin att ändå taga sig en funderare över den företeelsen, att samtidigt med att nativiteten minskas, så dels ökas medellivslängden och dels också minskas den allmänna dödligheten. Det är ju två saker, som motsäga varandra på ett så pass flagrant sätt, att det borde ge anledning att fråga, huruvida man icke i sitt resonemang befinner sig på alldeles felaktigt spår. Det har också visat sig, att nativitetsminskningen har varit en företeelse, som har följt med en stigande kultur. När man talar exempelvis om Frankrike, brukar man här inom källborgerliga kretsar förbinda det med en uppfattning om en dekadans, som är i fortgående, därför att nativiteten sjunkit. Vad som där föreligger är ingenting annat, än att en högt utvecklade kultur drar med sig också en rationell begränsning av barnantalet. Vi ha sett samma fenomen i Tyskland under senaste åren och för övrigt litet varstädes i Europa.

Det har visat sig vidare, att nativiteten har varit minst bland de mera förmögna och bildade och störst bland de fattiga klasserna. Beviset för att nativiteten icke kan betraktas som dekadanssymtom, var som jag nämnde detta, att samtidigt med nativitetsminskning har gått denna ökning av medellivslängden och minskning av dödligheten. Vi få också komma ihåg, att vår folkmängd fördubbats från 1750 till 1850 och växer alltjämt i ungefär samma tempo. Den nuvarande ökningen skulle göra, ifall den skulle bibehållas, att vi om tio sekler hade 13 personer på varje kvadratmeter i detta land. alltså, mina herrar, man skulle inte få ståplats i landet ens. Att under sådana förhållanden, i likhet med vad herr Welin gör, tala om att här stå vi inför en fara på liv och död för landet, det är väl ändå att framställa en sak i alltför skämtsamt form. Vi ha fortfarande en folkmängdsökning på cirka 50.000 om året, och detta betyder för den del av befolkningen, som är över 20 år gammal, en årlig tillväxt av mer än 30.000 män och kvinnor.

Men jag ber också få erinra därom, att denna ökning har sin avgjorda betydelse för möjligheten att få förvärvsutkomst. Jag kan

Ang. befräm-
jande av äk-
tenskapsbild-
ningen.

(Forts.)

på den punkten erinra om vad vårt lands på sin tid främste statistiker, professor Sundbärg, anförde i sina bekanta slutord till emigrationsutredningen, där han sade bland annat: »Man skall säga, att jordbruk och industri gjort aktuingsvärda framsteg i vårt land under de senaste årtiondena och att det är en skev syn på tingen att blunda för detta sakförhållande. Men detta faktum bestrides ej heller. Vad som här framgår är blott, att denna utveckling varit *otillräcklig* för att vidmakthålla en tillväxt i normala proportioner av vårt lands befolkning. Är vad som under de senaste årtiondena åstadkommits också allt vad som *kan* göras i Sverige, då måste vi säga farväl åt varje förhoppning om emigrationens upphörande. Ty den ekonomiska utveckling, som nu pågår i vårt land, räcker icke till att prestera det tiotusental av nya arbetstillfällen, som årligen krävas, om den ungdom, som växer upp, skall inom landet självt kunna finna sin utkomst. Och så länge detta är fallet, säger det sig självt, att den övertaliga ungdomen skall söka denna utkomst i främmande land.»

Ja, detta yttrande vittnar om att det torde vara befogat att säga, att svårigheten att få arbetstillfällen med hänsyn till den växande nativiteten stod där såsom ett betydande problem för denne statistiker.

Jag ber nu vidare få fästa uppmärksamheten på att, därest man skulle bifalla den hemställan, som gjorts utav utskottet, så skulle man komma därhän alltså, att man skulle uppmuntra giftermålsfrekvensen — icke äktenskapsfrekvensen — inom de fattigare folklagren. Men det är då kanske skäl, innan vi gå att granska, vad konsekvenserna här skulle bli, att erinra om några siffror. År 1840 var antalet gifta män på 1,000 164, år 1850 var det 163, och under åren 1900, 1911, 1912, 1913 var det också 163. Därmed ha vi beviset från statistiken, för att äktenskapsfrekvensen har hållit sig konstant, under det att giftermålsfrekvensen å andra sidan har gått ned, ty antalet ingångna äktenskap var på 1,000 invånare under åren 1831—1840 i årligt medeltal 7,14, under åren 1891—1900 i årligt medeltal 5,94, under år 1913 5,93.

Då frågar man: vad är då förklaringen till att giftermålsfrekvensen minskas, medan äktenskapsfrekvensen är konstant? Jo, förklaringen är den helt enkelt, att tack vare den minskade dödligheten och tack vare den omständigheten, att man här lyckats bekämpa sjukdom och annat, som förstör folkets hygien, och förstör dess livskraft, har det årliga antalet äktenskap, som blivit upplösta genom döden, blivit allt färre, och därutav kommer det sig, att samtidigt med den minskade giftermålsfrekvensen håller äktenskapsfrekvensen ett konstant mått. Det är ur den synpunkten, som herr Welin totalt förgätit, liksom motionärerna i första kammaren och det utskott, som har behandlat saken. Den här saken uppvisades redan 1896 i ett föredrag av Isidor Flodström, den bekante statistikern, där han framlade avgörande skäl för sin uppfattning, skäl, som han sedermera offentliggjorde i en mindre avhandling, intagen i »Ekonomisk tidskrift». Han visar där, hur här råder ett bestämt

Ang. befräm-
jande av äk-
tenskapsbild-
ningen.
(Forts.)

orsaksförhållande på det sättet, att tack vare denna minskade dödlighet över hela linjen, har antalet nyingångna äktenskap blivit färre. Den saken borde också utskottet, när det behandlade en sådan fråga, ha tagit reda på, ty den är av grundläggande betydelse för att komma till ett riktigt resultat. Antalet upplösta äktenskap var enligt Flodström under 1830-talet på 1,000 invånare årligen 6,54, och på 1890-talet var det årligen 4,92. År 1910 var det 4,5 och 1913 4,4.

Man har vidare funnit, att giftermålsfrekvensen är störst, där vi ha den största dödligheten. Även i det fallet vädjar jag till herr Welin, om han inte anser, att det är ett problem att taga i övervägande detta, att just i de länder, där giftermålsfrekvensen är störst, där är också dödligheten störst och medellivslängden minst. Ja, vad vittnar detta om? Jo, det vittnar om vad jag just nu påpekat, att denna nedgång i giftermålsfrekvensen samtidigt med en nedgång uti nativiteten är inte ett symptom på urartning och dekadans, utan en företeelse, som följer med en högre utvecklad kultur.

Men vad skulle följderna, mina herrar, vidare bli, om vi gäve bifall till det föreliggande projektet? Jo, det skulle betyda, att man gäve de fattiga, de för sin ekonomiska utkomst mest bekymrade, hjälp att sätta barn i världen. Man ökade med andra ord giftermålsfrekvensen endast inom den fattigaste befolkningen med påföljd, att skaran av proletärbarn skulle numerärt växa. Jag får verkligen säga, att det är en utmaning, när herr Welin i sin motion anför såsom ett skäl, att det gäller också att här i landet få mera krigsfolk. Alltså den fattigaste klassen, som här skulle avses med denna vidgade giftermålsfrekvens, den skulle då samtidigt därigenom få förse krigets yrke med kanonmat. Att anföra ett sådant skäl, det får jag verkligen säga, är något för starkt, ty förhållandet här i landet är ju, som herrarna veta, att barnantalet står i omvänd proportion till förmögenheten. Ibland de förmögna kretsarna i landet har man redan praktiskt taget börjat tillämpa tvåbarnssystemet, under det att man just i de kretsarna alltid framträder som sedlighetens och moralens väktare och tuktomästare gentemot de övriga klasserna, som inte varit kloka nog att ännu ha börjat tillämpa tvåbarnssystemet.

Jag ber att få erinra i det fallet, hur en bekant tysk vetenskapsman år 1915 utgav ett arbete, »Neue Menschen» (Nya människor), där han berättar en rätt så belysande anekdot. I Frankrike hade bildats en kommitté för att där arbeta för barnantalets höjning. Denna kommitté bestod av 25 ledamöter med presidenten Poincaré i spetsen, för övrigt senatorer och litteratörer. Man räknade, att dessa 25 herrar, som själva så nitälskade för nativitetsens höjande, hade tillsammans bara 19 barn, alltså icke fullt ett barn på varje familj. Det kan icke nekas till att man lagt märke till samma tendenser här hemma, att just de kretsar, som alltid träda i breschen, när det gäller denna fråga, äro sådana kretsar, där man i hemlighet redan praktiserat vad som man predikat mot såsom moraliskt ofog, när det gäller andra. Man erinras då om den be-

kanta versen av den tyske skalden Heine, att man dricker i hemlighet vin och predikar offentligen vatten.

Ang. befrämjande av äktenskapsbildningen.
(Forts.)

Jag vill också påpeka, att när det förhåller sig på det sättet, skulle ett bifall till utskottets föreliggande betänkande ge stöd åt fattiga familjer att sätta ytterligare barn till världen, medan man samtidigt icke alls tager hänsyn till och frågar efter, huru man skall kunna försörja de barn, som sålunda sättas i världen. Vad vill samhället här göra? Ja, här tiga motionärerna. För dem är den frågan expedierad redan i samma ögonblick, som de ansett sig hava berett tillräcklig hjälp för att öka barnantalet. Men frågan huru det skall ordnas för att dessa barn skola leva, har man ingenting att säga om. Det sättes endast i fråga att underlätta alstringen av flera för sin utkomst i världen förtvivilade och bekymrade varelser. Här är sannerligen tillämpligt vad den engelske filosofen Stuart Mill en gång skrev i sin berömda bok »Om friheten», där han säger: »Att giva upphov åt en mänsklig varelse är en av de mest ansvarsfulla handlingar i en människas liv. Att åtaga sig detta ansvar — framkallandet av ett liv, som kan bliva antingen en förbannelse eller en välsignelse, är, såframt man icke kan bereda denna varelse åtminstone de vanligaste utsikterna till en önskvärd existens, ett brott mot densamma. Och att i ett land, som antingen redan lider av eller hotas av överbefolkning, framalstra mer än ett helt litet antal barn och sålunda genom att öka konkurrensen nedtrycka arbetslönerna, är en allvarsam oförrätt mot alla, som leva av sitt arbete.»

Det är, herr taman, otvivelaktigt, att ett bifall till utskottsbetänkandet skulle bidra till att på artificiell väg motverka den naturliga anpassning giftermålsfrekvensen visat sig äga i förhållande till en minskad dödlighet. För en socialdemokratisk åskådning är ett uppmuntrande av ett dylikt socialpolitiskt kvaacksalveri — ty något annat är det icke — en orimlighet, och jag vågar hoppas, att allt vad socialt tänkande och kännande vänster heter i denna kammare skall säga nej till detta dåligt genomtänkta, svagt motiverade och om skumögdheter för verkliga fakta vittnande utskottsbetänkande.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets betänkande och bifall till reservationen.

Vidare yttrade:

Herr F a s t: Herr talman! Jag kan delvis instämma i vad den föregående talaren här har yttrat. Men i de båda här omhandlade motionerna förekommer något, som jag vill fästa uppmärksamheten på.

Den fråga, som nu föreligger till behandling, är av rätt gammalt datum. I motionen nr 105 i andra kammaren vid 1914 års senare riksdag framförde herr Welin ett förslag med yrkande, att riksdagen skulle avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari begärdes en allsidig utredning beträffande de åtgärder, som kunde tänkas vidtagas för nativitetens höjande. Motionen avstyrktes av utskottet och

Ang. befräm-
jande av äk-
tenskapsbild-
ningen.
(Forts.)

avslogs av kammaren. År 1915 hemställde samma motionär i tre motioner om åtgärders vidtagande för höjande av äktenskapsfrekvensen och nativiteten. Motionen nr 105 avsåg en skrivelse till Kungl. Maj:t om skattelindring för familjeförsörjare. I motionen nr 106 föreslogs en skrivelse till Kungl. Maj:t om ändring av skatteförordningarna, så att man och hustru, som båda ägde inkomst eller förmögenhet, skulle beskattas var för sig. Den tredje motionen, nr 166, åsyftade en utredning om tillämpning av principen om familjeunderstöd vid upprättandet av lönestater för statens funktionärer. År 1917 väckte herr Welin återigen en motion nr 247, i andra kammaren, vari begärdes lagändring, så att försäljning av s. k. preventivartiklar kunde ytterligare inskränkas. Vid samma riksdag föreslog herr von Koch i en motion i första kammaren nr 55, att riksdagen skulle avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari begärdes utredning, huruvida och under vilka villkor statsbidrag skulle lämnas såsom hjälp åt personer, som önskade ingå äktenskap. Vid samma riksdag väckte herr Sigfrid en motion i andra kammaren nr 79 om åläggande för arbetsgivare att under vissa villkor lämna arbetare med barnrika familjer bidrag till uppförandet av egna hem. Slutligen har herr Welin vid årets riksdag i denna kammare väckt en motion nr 21, vari föreslås medverkan från statens sida för uppförandet av bostadshus åt i första hand barnrika familjer. Samtliga dessa motioner, som enligt deras egen motivering haft samma syfte som den vi i dag behandla, hava av riksdagen avslagits. Utöver dessa ha vi dessutom dessa motioner om införandet av ungarlsskatt, vari herrn till Brånalt syftade till att genom beskattning av de ogifta tvinga dessa till att ingå äktenskap.

Herr Welin säger också i motiveringen till sin motion, att om vi ingenting göra så riskera vi med tämligen stor visshet, att vårt folk går sin nationella död till mötes. Det låter ju riktigt kusligt att höra talas om död och undergång för nationen, och kammaren får naturligtvis vara herr Welin tacksam för att han påvisat, från vilket håll faran hotar. Man blir dock en smula betänksam över herr Welins stora kärlek till de ofödda, när han på ett ställe i sin motivering anför: »Ur försvarssynpunkt är det av vikt, att vi hava mycket folk att skicka fram, om så skulle erfordras.» Vidare heter det: »Varje svensk medborgare har en jordyta av 8 hektar att försvara, medan man t. ex. i Tyskland ej har mer än 0,8 hektar.» Vi skulle således enligt herr Welins åsikt premiera fram så mycket folk per hektar, som de åtminstone hava i Tyskland. Vi skulle således även i detta fall arbeta efter tyskt mönster. Man skulle ju kunna vara färdig att taga saken ganska humoristiskt, om det hela ej hade en så ohyggligt allvarlig sida, nämligen tanken att genom statspremiering av äktenskap skapa fram ett ökat barnantal, som skall användas till försvarsändamål eller med andra ord användas till kanonmat. Denna herr Welins tankegång har nog ej varit främmande för Europas statsmakter, och nu visas det också på ett glänsande sätt, huru man hushållar med detta sitt människomaterial. Är det underligt, att nativiteten sjunker, då man visar ett sådant förakt för människoliv?

Vore det underligt, om mödrarna vägrade att föda barn, så länge den faran förefinnes, att dessa deras barn en gång kunna komma att bevattna slagfältet med sitt blod eller tvingas ut att mörda andra mödrars barn? Det är fastmera att förundra sig över att ej mödrarna i större utsträckning än hitintills vägra att föda barn åt samhället, där livet är av underordnat värde när kanske nationens ära det kräver.

Ang. befrämjande av äktenskapsbildningen.

(Forts.)

Vad man har svårt att förstå är, när den ärade motionären talar om de icke önskvärda barn, som lära finnas i detta land. Han åsyftar tydligen här de utom äktenskapet födda, men då barnafödandet sättes i samband med försvarsmedlen, då kan man ju fråga sig vad inverkan detta har, att barnen fötts utom äktenskapet. Kanske dessa barn ej äro värdiga att få dö på ärans och hjältarnas fält.

Vad herr von Kochs motion angår är den ju utav någon annan beskaffenhet, men även här klagas över den sjunkande äktenskapsfrekvensen, och då motionären påyrkar, att staten skall stimulera äktenskapsmarknaden, så är givetvis skälet härför att nativiteten skall höjas; och vi komma då tydligen in på den tankegång, som herr Welin gjort sig till tolk för i sin motion. Vilka äro då dessa utomordentliga medel, som föreslås och som kunna en sådan kraftig verkan åstadkomma? För det första ha vi då den s. k. bosättningshjälpen, där staten skulle med en viss summa bidraga till dem, som vore villiga att ingå äktenskap. Om det skulle lända till någon nytta, så finge nog riksdagen här anslå åtskilliga miljoner kronor om året. Eller skulle genom kontrollåtgärder ske en utgallring av de äktenskap, som skulle premieras? Det skulle nog bli synnerligen intressant att se, hur man i praktiken skulle kunna anställa en sådan utgallring på ett område av så finkänslig art.

Vidare har pensionsstyrelsen i sitt avgivna yttrande framhållit inrättandet av en särskild försäkringsform, där individen under en viss tid, exempelvis 18—25 år, frivilligt erlade vissa avgifter eller där man skulle göra försäkringen obligatorisk och staten bidraga med vissa procent. Vad nu den första formen om frivilliga pensionsavgifter beträffar, så visar den redan nu befintliga pensioneringen med frivilliga premier och bidrag av staten så synnerligen klen resultat, att det knappast uppmuntrar till inrättandet av äktenskapsförsäkringar. Skulle däremot den senare formen av obligatoriska premier komma till användning, skulle detta givetvis kunna bli mera effektivt. Men man kan i detta sammanhang erinra om det beklagliga faktum, att det redan nu är svårare att indriva pensionsavgifterna än de övriga skatterna, och här skulle säkerligen stora svårigheter komma att möta, i synnerhet som man har anledning att tro, att denna försäkringsform ingalunda skulle bli populär.

Införandet av spartvång är också en av de åtgärder, man möjligen tänkt sig kunna komma till användning. Det framhålles, att detta vunnit stor tillämpning i Tyskland, och att endast fackföreningarna där motsatt sig detsamma. Men just detta faktum visar, vilken motvilja man hyst mot detta spartvång från allmänhetens sida, då man vet, att de flesta av Tysklands arbetare äro fackligt

Ang. befräm-
jande av äk-
tenskapsbild-
ningen.
(Forts.)

organiserade. Att all sparsamhet bör av individen iakttagas, vill ingen bestrida, men tillvaratagandet av denna sparsamhet kan ske med de nuvarande förhållandena. Därom vittna insättningarna å sparbankerna å små belopp, livförsäkrings- och sjukkasseverksamheten, fackorganisationernas arbetslöshetsförsäkringar m. m. Man får också komma ihåg, att arbetarnas möjlighet till sparandet av pengar är begränsad, då deras tillgångar oftast ej räcka till det nödvändiga. Talet om arbetareklassens slöseri är av synnerligen gammalt datum.

Vad den tanken angår, att statstjänare, som voro gifta, skulle vid blivande löneregleringar tillerkännas ekonomiska förmåner, kan den tanken nog utan vidare avskrivas. I de löneregleringar, som föreligga vid årets riksdag, har man icke tillämpat denna princip. Så länge samhället är inrättat, som det nu är, och så länge som arbetslönen oftast ej ens utgör full ersättning för det utförda arbetet, så länge bör det förhållandet, om arbetaren är gift eller ogift, ej inverka på arbetslönen. Det bör givetvis vara arbetarens eller tjänstemannens ensak, om han är och vill förbliva ogift. Det är knappast troligt, att även om en brudgåva eller bosättningshjälp av t. ex. 200 kronor lämnades de kontrahenter, som skulle ingå äktenskap, att detta skulle kunna locka till äktenskaps ingående, utom i de fall, där man toge detta steg alltför oöverlagt och lättvindigt, och sådana äktenskaps ingående skulle väl knappast vara att förorda. Det är inte nog med att tillse, att äktenskap ingås, utan här förpliktigas samhället att se till, att även efteråt individerna kunna få en något så när dräglig utkomst. Ty med barnens tillkomst växa de ekonomiska svårigheterna, och fattigdomen i många familj står som ett avskräckande och varnande exempel för de ogifta. Är det en statsangelägenhet, att äktenskap ingås och barn födas, då bör det också vara en statsangelägenhet att tillvarata och väl vårda det människomaterial, som nu finnes, men det kan knappast sägas, att nu så sker. Hundratals ja, tusentals familjer bo i lägenheter, som icke borde få vara människobostäder. Här kan det bli ett tillfälle för riksdagen att visa, om den vill göra någonting, då frågan om anslag till byggandet av bostäder kommer före till behandling, men då kanske det kommer att visa sig, att där man nu ställer sig välvilligt, man icke vill vara med, när det gäller att i någon mån råda bot mot det onda i stället för att kvacksalva. Jämna ut klassmotsatserna, sök att avlyfta fattigdomens börda från de fattigas axlar, skapa fram den sociala trevnad, som är förutsättningen för ett lyckligt liv, skapa de nödiga ekonomiska betingelserna, som äro behöfliga icke bara vid ingäendet av äktenskap utan även för deras lyckliga fortbestånd och där både vård och uppfostran kan lämnas åt barnen! Då behöva ej konstlade stimulerande medel, som aldrig kunna föra fram till det åsyftade målet, användas.

Herr talman, jag ber att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Det går mycket lätt att skämta med denna sak och att söka förlöjligen densamma,

och detta även på ett ganska intressant sätt. Jag har i dag liksom så många gånger förut med intresse iakttagit det tanke- och ordfyrvärkeri, denna gång av statistisk-filosofisk art, som herr Engberg uppsänder, men när jag försökte att däri finna någon slags ledstjärna, tyckte jag mig märka, att det blott var något, som flammade till utan att kunna på något sätt bliva bestående ljus.

Om man ser ut över världen och verkligen söker tänka sig in i vad folktätheten betyder och således vad födelsetalet för en kultur, en ras, innebär, kommer man till rätt egendomliga slutsatser. Jag vill taga dem mycket schematiskt.

Om vi överblicka den stora kontinenten Europa och Asien och börja i väster, finna vi romanska folk med mycket lågt födelsetal. Öster om dessa romanska folk finna vi germanska, framför allt det tyska folket, med ett högre födelsetal, och sedan slaviska folk med ännu högre sådant och slutligen den gula rasen med ytterligare förhöjt födelsetal. Om vi tänka på en längre tidsutveckling, omfattande en 100 å 200 år eller så, och utgå ifrån, att denna ojämnhet i födelsetalen allttjämt fortgår, vad blir då följden därav? Jo, utan minsta tvivel, att de gula trycka på slaverna, slaverna på germanerna och germanerna i sin ordning på romanerna. Vi få en fortgående och mycket märklig folkförskjutning.

Detta är icke blott en teori, utan en levande verklighet. Om man ser på befolkningsförhållandena borta i Asien, finner man, att kineserna, mongolerna med andra ord, ha börjat att allt mer och mer invandra i Sibirien och draga sig längre västerut. Gå vi sedan till nästa rasgräns, finna vi, att slaverna ryckt in över gränserna för de germanska invånarna på ett högst avsevärt sätt. Sålunda ha polackerna allt mer och mer trängt undan den tyska befolkningen i Preussens östligaste provinser. Vi veta ju, hurusom galiziska lantarbetare ha inkallats både till norra Tyskland och Danmark ävensom till Sverige. Även i andra hänseenden finner man en dylik ofantligt stark slavisk påfrestning mot väster, mot germanerna. Gå vi sedan över till den sista rasgränsen, finna vi utan minsta tvivel, hurusom germanerna ha pressat på romanerna, och man blev fullkomligt häpen, när man började studera, huru tyskarna hade trängt in i det franska samhällslivet på en hel del håll och vilken mängd av tyskar, som där funnos, när kriget utbröt.

Man har sålunda en folkförskjutning från öster till väster, och att denna folkförskjutning sammanhänger med ojämnheten i födelsetal, synes mig vara utom all fråga. Här kan man i stort sett, förefaller det mig, få en uppfattning om, vad födelsetalet verkligen betyder och vad ett folks föryngringskraft innebär, när man ser på rasens framtid och folkens, nationernas förmåga att kunna behålla sina gränser.

När jag ser saken ur denna synpunkt, kan icke den anmärkning kastas emot mig, som den siste talaren framförde, att man här blott skulle verka för att få så många soldater som möjligt. Det är en helt annan, mycket djupare och farligare påfrestning, som jag här tänker på än den rent militäriska, den rent krigiska. Nej, denna fråga är en

Ang. befrämjande av utbildningsbildningen.
(Forts.)

Ang. befräm-
jande av äk-
tenskapsbild-
ningen.
(Forts.)

av de allvarligaste frågor, som Europas västligaste nationer stå inför i detta ögonblick, och denna folkförskjutning kommer antagligen att bli ännu starkare efter kriget på grund av folkrörelserna under krigsåren. Det förhåller sig icke blott så, att en mängd män i den bästa åldern ha stupat, utan dessutom ha tydligen, efter de senaste statistiska siffrorna att döma, de krigförande nationerna förlorat ännu mer genom minskat födelsetal. Jag träffade helt nyligen en rysk professor, som är specialist i statistik, och vi språkade just om denna företeelse. Han hade underkastat denna fråga ett ingående studium och ansåg sig kunna konstatera, att ett av de krigförande länderna på grund av minskat födelsetal under kriget per år förlorat ungefär en miljon människor, d. v. s. mycket mera, än som bortryckts genom krigets inverkan. Då man nu vet, att man i Frankrike redan före kriget hade uppmärksamheten riktad på denna sak, och om man lyssnat litet till diskussionen i de krigförande länderna, kan man icke bortse ifrån, att denna fråga kommer att på djupaste allvar upptagas till prövning inom alla de stora krigförande makterna, när fred en gång blir slutet.

Man kan nu invända: ja, men vi ha icke varit i krig, vi ha icke lidit av detsamma. Men därpå kan svaras, att redan förut ha vi under lång tid haft ett jämförelsevis mycket lågt födelsetal här i vårt land, så att om nu denna fråga, vilket torde vara fullkomligt säkert, kommer att underkastas en ingående utredning i de stora krigförande länderna, ha vi också för vår del anledning att utreda densamma. Det kan ju utifrån komma en del uppslag, som kunna vara värda att taga vara på.

Herr Engberg har här invänt, att äktenskapstalet icke har minskats, om så också är fallet med giftermålstalet. Men däri ligger också, att äktenskapsbildningen har gått tillbaka; en minskning har inträtt i fråga om bildandet av nya äktenskap, och det är detta, som naturligtvis är för folkökningen och för folkets liv av den största betydelse.

Såväl herr Engberg som den senaste ärade talaren ha anmärkt, att på detta sätt får man blott ett ökat antal proletärbarn och att arbetarna härigenom komma att hållas nere i dåliga förhållanden på ett oskäligt sätt. Det har även anmärkts, att för de högre klasserna betyda dylika statsåtgärder ingenting och att man där redan har system, som motverka folkökningen. Jag vill icke alls förneka, att det ligger någon riktighet i detta senare, men en utredning får ju taga sikte även på den saken. Vad åter den sidan av frågan angår, att det här vore meningen att öka antalet proletärer liksom att verka för att hålla arbetarna nere, vill jag bestämt tillbakavisa det påståendet. Det är icke något sådant, som drivit fram hela denna fråga, och det får icke ske någonting i den vägen, utan här gäller det en mycket djupare och för hela vårt land och folk mycket allvarligare sak än så. Jag vill alldeles öppet erkänna, att om staten efter en verkställd utredning engagerar sig på något sätt beträffande äktenskapsbildningen, påtager sig staten också i och med detsamma ett ökat ansvar gent emot en växande befolkning, så till vida nämligen, att då måste stats-

makterna i ännu högre grad än för närvarande se till, att de nyfödda, när de växa upp, få en fullkomligt människovärdig tillvaro. Statens ansvar måste växa i samma mån, som åtgärder vidtagas för äktenskapsbildningens och födelsetalets ökande.

Ang. befrämjande av äktenskapsbildningen.

(Forts.)

Nu kan naturligtvis invändas, och däri ger jag anmärkarna rätt, att det är ofanligt svårt att här upptäcka vad som skall göras. Det gäller här en synnerligen ömtålig fråga, och det går icke an att med klumpig hand taga på hela denna sak. Men just med hänsyn härtill liksom med hänsyn till de säkerligen blivande utredningarna rörande denna fråga inom andra länder, tror jag i olikhet mot de två senaste talarna, att det vore av den allra största betydelse att här verkligen få igång en dylik utredning. Jag vill påpeka, att vad första kammaren här stannat vid, är en skrivelse med begäran om utredning, huruvida och på vad sätt genom statens medverkan äktenskapsbildningen i vårt land må kunna verksamt befrämjas. Allra först skall sålunda undersökas, om någonting lämpligen kan göras.

Jag tror, som sagt, herr talman, att denna fråga är mycket viktig, och jag ber därför att få hemställa om bifall till utskottets utredningsförslag.

Herr *Norman* instämde häruti.

Herr *Welin*: Herr talman, mina herrar! Herr talmannen har gjort en antydning om, att tiden är långt liden, och därför skall jag nu även söka fatta mig på kortast möjliga sätt.

Till en början vill jag gärna ge ett erkännande åt den förste talaren, då han sade, att man här förväxlat äktenskapsfrekvens och giftermålsfrekvens, så till vida att motionen i denna del icke givit tillräckligt klara uttryck, men det är ju icke tu tal om vad jag såsom motionär här har menat, liksom vad motionären i första kammaren avsett. Jag säger här på ett ställe t. ex., att det är »en minskning i de ingångna äktenskapens antal», som skall förebyggas, och sådana uttryck användas här på flera ställen, såsom: »Men även andra åtgärder äro tänkbara för att främja äktenskapsbildningen» o. s. v. Det kan hända, att det på något ställe smugit sig in ett sådant uttryck som äktenskapsfrekvens, men det är ju alldeles uppenbart vad som därmed menas, och då tycker jag, att man icke behöfde så mycket uppehålla sig med något ordrytteri rörande den saken.

Jag skall här be att få taga upp några av de punkter, som herr Engberg varit inne på. Herr Engberg sade bland annat, att dödligheten hos oss företer en minskning och att vi ha att räkna med detta. Ja, det är alldeles riktigt. Men nu förhåller det sig så, att Sverige har kommit oerhört långt i fråga om att minska och trycka ned dödligheten och fråga är, om vi kunna komma så särdeles mycket längre i det hänseendet. Under de senaste åren har minskningen i fråga om dödligheten nästan stått alldeles stilla, och vi få därför icke bygga något för framtiden på en alltjämt nedgående dödlighet.

Jag har sagt i min motion, att den minskade nativiteten är ett dekananstecken. Herr Engberg säger, att detta uttalande icke är

Ang. befräm-
jande av ak-
tenskapsbild-
ningen.
(Forts.)

riktigt, ty vi ha en stigande kultur och därmed följer en minskning av nativiteten. Men detta är väl alldeles intet bevis för, att det icke skulle förhålla sig så, som jag sagt. Jag vill endast erinra om, huru det var i sådana kulturländer som det gamla Rom. I samma mån som kulturen där steg, smögo sig in åtskilliga oarter, som bland annat även visade sig i en minskad nativitet. Men det är väl ingen, som vill påstå annat, än att dessa oarter voro något, som alldeles icke får räknas till kultur.

Herr Engberg talade här om, att om vi skulle låta det fortgå på samma sätt, som det nu är i fråga om folkökningen, skulle vi råka ut för något alldeles förskräckligt: vi skulle icke ens få plats att stå på den svenska jorden. Jag tror, att herr Engberg kan vara mycket lugn i det fallet, och vi behöva nog icke bekymra oss om, huru det skall gå, när vi komma fram till den tidpunkt, som han här räknar med.

Här ha både herr Engberg och den talare, som uppträdde närmast efter honom, gjort ett mycket stort nummer av att jag i min motion talat om, att vi ur försvarssynpunkt behövde ha en ökad befolkning. Ja, det är väl endast den, som anser, att vi varken kunna eller skola försvara oss, som vill förneka, att vi måste ha folk för att kunna försvara oss. Jag vill endast säga, att ju mindre folk vi ha, desto större möjlighet ha vi att bli nedgjorda av en fiende, och följaktligen, ju mindre folk vi ha att skicka ut mot en fiende, desto snarare blir det kanonmat av vårt svenska folk.

Herr Engberg sade bland annat, att jag endast satt i fråga vidtagandet av åtgärder för nativitetsens ökande. Då har herr Engberg alldeles icke följt med denna fråga. Jag ber endast att i detta fall få hänvisa till herr Fast, som fullständigt slog ihjäl vad herr Engberg sade i detta avseende. Ty herr Fast började med att räkna upp väl bortåt ett tiotal åtgärder i detta avseende, som bland annat föreslagits just av mig. Jag har snart sagt vid varje riksdag här under de senaste åren väckt en två å tre motioner i denna fråga och allesammans ha gått ut på att underlätta tillvaron för barnrika familjer. Herr Engberg må icke föreställa sig, att jag är så känslös mot medmänniskor och framför allt mot dessa barnrika familjer, att jag endast vill, att det skall finnas barn, och sedan må det gå hur som helst. Jag har tvärtom den allra största medkänsla för dessa familjer, och jag hänvisar, som sagt, till allt detta, som herr Fast här räknade upp och som väl borde ådagalägga, att jag sökt göra allt för att underlätta tillvaron för dessa familjer. Jag vill erinra om, att jag även i år väckt motion om beredande av bostäder åt barnrika familjer. Denna motion har emellertid blivit avslagen av denna kammare, och det är följaktligen icke mig, som herr Engberg här skall antasta, utan majoriteten i denna kammare.

Här skulle vara åtskilligt att ytterligare säga rörande denna fråga. Vad herr Fast här yttrade, är ju icke mycket att svara på, ty det utgjorde till stor del ett gyckel med motionen, och jag har verkligen den föreställningen om hela denna fråga, att den är för god att gyckla med.

För övrigt instämmer jag med herr Hildebrand därutinnan, att

detta är en yttrest viktig fråga; det är verkligen, såsom jag antytt i motionen, en fråga på liv och död för Sveriges folk. Jag för min del vill göra allt vad jag kan för att få fram sådana förslag, som kunna främja den fråga, som här föreligger, och sålunda bidraga till Sveriges bästa i detta hänseende.

Ang. befrämjande av äktenskapsbildningen.
(Forts.)

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Först ett par ord till herr Hildebrand. Han argumenterade här på följande sätt: Vi ha här en fortgående serie av på varandra tryckande folk och raser; vi ha de gula längst i öster, sedan slaverna, vidare germanerna och slutligen romanerna, och så papekade han, hurusom nativitetssiffran sjunker i samma mån, som vi närma oss det kulturellt längst framskridna folket, alltså romanerna.

Ja, det är alldeles riktigt, att nativiteten där befinner sig i sjunkande. Men när herr Hildebrand därav drager den slutsatsen, att man, för att nu undvika en dylik påtryckning, skall taga sig före att på artificiell väg höja upp nativiteten, är han inne på banor, där jag absolut icke kan följa honom. Ty nativiteten följer helt enkelt en anpassningslag, som vilar på de sociala och ekonomiska förhållandenas egen utveckling och den kultur, som här utvecklas undan för undan. Herr Hildebrand kan vara alldeles förvissad om, att när en gång slaverna och de gula där borta gått igenom samma industrialistiska och kapitalistiska process, som det övriga Europa gått igenom, skola vi få se, hurusom man även där skall komma till insikt om, att lika väl som man måste reglera samhällets ekonomi och ställa denna under en förnuftig ordning, lika väl måste man reglera nativiteten och fortplantningen samt ställa även den under förnuftets bud och lagar. Det är också min övertygelse att — vilket herr Hildebrand fullständigt förbiser — det icke finnes någon möjlighet att på artificiell väg motverka den anpassningslag, som ligger i utvecklingen själv.

Nu hänvisar herr Hildebrand såsom ett exempel på denna påtryckning till, att vi tagit in galiziska arbetare här i Sverige. Jag må sannerligen säga, att jag trodde, att herr Hildebrand skulle vara den siste, som åberopade detta såsom ett exempel i detta fall. Jag kan för det första icke medgiva, att detta är något exempel på en påtryckning från nämnda folkas. Jag tror snarare — och jag tror mig också kunna säga, att jag har god grund för denna min uppfattning — att det var vissa kapitalistiska kretsar här i landet, vilka för att skaffa sig än ytterligare fördelar ville förbigå de svenska arbetarna och importera galizier. Så var det med den saken.

Men jag vill återvända till själva huvudfrågan, och det är den frågan: är det rim och reson, att man här på artificiell väg skall söka uppdriva barnantalet inom den fattigaste klassen. när man nu ser av statistiken, hurusom vi — och detta kan herr Hildebrand icke vederlägga — ha en upp- och nedvänd pyramid på det sättet, att mot den största förmögenheten svarar det minsta barnantalet och mot den

Ang. befräm-
jande av äk-
tenskapsbild-
ningen.
(Forts.)

minsta förmögenheten och den minsta inkomsten och de mest proletära förhållanden svarar det största barnantalet? Det verkställdes härom året av en italiensk vetenskapsman en undersökning angående de sociala och hygieniska förhållandena inom arbetarklassen i Italien, och han kom till ett ganska häpnadsväckande resultat, som sedan blivit föremål för livlig diskussion inom den dithörande litteraturen. Han påvisade där bland annat, hurusom inom de proletära skikten faktiskt börjat utbilda sig nästan en ny rastyp på grund av undernäring, olidliga förhållanden o. s. v. Detta har visserligen av åtskilliga bestritts, men av allt att döma ha hans synpunkter dock upptagits och i viss mån erkänts. Så mycket torde man väl ändå nödgas erkänna, att det skulle vara att här ställa förnuftet på huvudet, om man ville söka på artificiell väg ytterligare upphjälpa barnalstringen inom denna klass, när man inom överklassen icke vill göra ett dugg för att där upphjälpa barnalstringen, utan det tvärtom betraktas som *comme il faut*, att en fru inom överklassen icke vill hålla sig med mer än två barn. Tvåbarnssystemet är redan i praktiken erkänt av den svenska överklassen. Men ändå tar man på sig den moraliska kappan, såsom herr Welin, och predikar för underklassen, att den skall skaffa sig större barnantal, ty det är dock underklassen, det kan dock icke hjälpas, som det här gäller. Ty icke är det väl meningen att ge de förmögna sådant bidrag, som här ifrågasättes. Däri skulle icke ligga ett spår av förnuft. Skall bidrag ges, skall det väl ges åt dem, som behöva det, och det är de fattiga. Härmed hava herrarna själva erkänt, att ni vilja på artificiell väg höja upp barnalstringen inom den fattigaste klassen.

Nu säger herr Hildebrand vidare, att staten åtager sig också det ökade ansvaret för den uppväxande befolkningen. Ja, tack för den utfästelsen, herr Hildebrand, vi skola få se i framtiden, huru den svenska högern, i den mån den säger sig företräda statens synpunkter, blir villig att åtaga sig ansvaret för att de växande generationerna skola komma i åtnjutande av landets kultur och beredas sådana ekonomiska förhållanden, som icke från början slå dem till slant och döma dem till den proletära klassen för att där framleva sitt liv. Man vet ju vad det är för ett parti här i riksdagen, som alltid haft ett blankt nej till svar, när det gällt dylika frågor, men sedan kan man naturligtvis kosta på sig utfästelser i den riktning, som herr Hildebrand här gjorde.

Vidare sade herr Welin, att Sverige måhända icke kan komma längre i nedpressning av dödligheten, än vad som redan skett. Detta är med förlov sagt icke sant. Det har av en bekant svensk fysiolog påvisats, att lungsoten representerar för närvarande 11 procent av dödlighetsorsakerna, vidare lunginflammationen 7 procent och kräfta likaledes 7 procent, och han tillägger, att det torde kanske vara en tidsfråga, när man genom framställande av nya sera kan avlägsna även dessa dödlighetsorsaker, varigenom dödligheten än ytterligare kommer att nedpressas. Herr Welin resonerar verkligen på samma sätt som den där mannen, vilken led av fettstot och vände sig till en

läkare och fick föreskrift om, att han skulle banta, och därvid fann, att han minskade 2 kilogram i veckan, och eftersom han vägde 104 kilogram, räknade ut, att han skulle alldeles försvinna, när ett år hade gått. Det är något av den skräcken i herr Welins syn på hela nativitetsproblemet. För min del är jag övertygad om, att de riktlinjer, som utpekats av dem, som här hålla på en rationell reglering av nativiteten inom landet, äro de riktlinjer, som en kommande politik måste göra till sina, när det gäller detta område. Vad herr Welin sade om orsakerna till Roms undergång vill jag nu icke ge mig in på. Det må vara nog att säga, att med den enkla syn på tingen, som herr Welin anlade, förklarar man icke antikens undergång.

Nu säger herr Welin, att endast den, som anser, att vi icke skola försvara oss, kan opponera emot, att försvarssynpunkter här anföras. Nej tack, herr Welin! Jag hör till dem, som anse, att vi skola försvara oss, men jag vill på samma gång säga, att jag går icke med på den hycklande fariseism, som just vill upphjälpa nativiteten inom den ekonomiskt *lägst* stående klassen för att på det sättet öka skaran av soldater. När det gäller att ge den klassen en bättre ställning inom sambället, när det gäller att upphjälpa dess ekonomiska förhållanden, då vilja herrarna av herr Welins parti icke vara med om att här vidtaga åtgärder. Men att man inom den klassen skall producera ytterligare kanonmat, det vilja herrarna understödja.

Herr talman, jag ber fortfarande att få yrka bifall till reservationen.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman, mina herrar! Jag hade till en början tänkt att inskränka mig till att instämna med herr Hildebrand, men med anledning av några yttranden, som herr Engberg här fällt dels i sitt senaste anförande, dels även i sitt första, finner jag mig föranlåten att nu yttra några ord.

Herr Engberg gjorde i sitt första anförande gällande — det framgick av hans framställning — att det skulle innebära en högre kulturståndpunkt att i viss mån begränsa och reglera barnantalet. Samtidigt har herr Engberg framburit ett nog så starkt klander mot överklassen, därför att den, såsom han säger, för länge sedan genomfört en begränsning i barnantalet; det är, såsom han säger, *comme il faut* bland överklassfruarna att endast ha två barn. För min del vill jag säga, att jag icke anser detta system vara riktigt och att jag icke gillar sådant, vare sig det sker hos över- eller underklassen. Men jag finner det vara en motsägelse lika stor som den, herr Engberg här gjorde så stort nummer av gent emot motionärerna och utskottet, då han å ena sidan säger, att det innebär en högre kulturståndpunkt att reglera barnantalet, men samtidigt klandrar en viss samhällsklass, för att den så gör, och även tycks vilja uttala sig för att denna begränsning skall sträckas ned till underklassen, till proletärererna, vilka herr Engberg säger sig alldeles särskilt representera. Ty är systemet ifråga klandervärt hos överklassen må detta och vara fallet hos underklassen.

Herr Engberg citerade i slutet av sitt första anförande ett ut-

Ang. befräm-
jande av äk-
tenskapsbild-
ningen.
(Forts.)

talande av Stuart Mill. Jag kan icke här exakt återgiva detsamma, men det gick ut på att påvisa det ansvar, som åligger den, som sätter nya barn i världen. Jag kan till fullo understryka detta, och för visso är det många mot vilka skarpa anklagelser kunna göras, därför att de icke tillräckligt känna och beakta detta ansvar. Jag begärde emellertid ordet närmast för att säga, att det kanske finnes ett motsatt ansvar, som är större än i nyssnämnda fall, nämligen det ansvar, som påvilar dem, vilka undandraga sig detta att sätta barn till världen eller kanske icke göra det på ett, jag skulle vilja säga, sedligt sätt. Jag tror, att det är skäl i att tänka även på detta, då man här talar om barnbegränsningen. Gent emot detta tal om, att man »på ett förnuftigt sätt», såsom herr Engberg uttryckte sig, bör begränsa barnantalet, är det skäl i att framhålla det ansvar, som de ådraga sig, vilka mängden gång utan någon anledning begränsa barnantalet.

Det är även en annan sak, som jag här skulle vilja påpeka, och jag gör det särskilt med anledning av herr Engbergs uttalande. Han nämnde något i sitt första anförande om, att efter en viss folkökning skulle det omsider bliva så trångt, att det icke ens här skulle bli stäplats, om det fortsatte på samma sätt för vårt lands vidkommande. Jag tror icke, att vi behöva befara någon trängsel. Jag hyser nämligen den bestämda uppfattningen, att vi, så långt ifrån att få det sämre genom en ökning av folkmängden, ha all anledning att då hoppas kunna få det bättre, därför att utvecklandet av våra resurser och våra möjligheter att verkligen oss redligen försörja och göra våra naturtillgångar fruktbärande och därigenom höja proletärererna, som man här talar om, till bättre levnadsstandard, är en fråga om arbetskrafter, en fråga om dugliga arbetare och det kan icke nekas till, att just på den grund, att vi äro ett litet folk med en fåtalig arbetarklass, ha vi ett av de allra största hindren för ett verkligt blomstrande och kraftigt näringsliv, som kan ge utkomst och *god utkomst* åt många inom vårt land. Jag tror, att det förhållandet, att vi ha så få arbetskrafter och att vi äro ett litet folk, kommer att hålla oss nere i fråga om utvecklandet av våra näringar och utvecklandet av de möjligheter, som bereda det ekonomiska underlaget, för att vi även skola redligen försörja oss och våra familjer.

För visso är spørsmålet rätt mycket allvarligare än att böra avföras med mer eller mindre spetsfundiga funderingar, som herr Engberg gör, och för visso kommer för vårt folks vidkommande konkurrensen att bli stark på det ena och andra området, och jag tror, att folkökningen har sin betydelse, då det gäller att bestå i konkurrensen.

Jag vill sluta med att säga, att det är skäl att behandla spørsmålet med verkligt allvar och det är skäl att tänka efter, om icke ansvaret vilar störst på dem, som vilja undandraga sig plikten mot barnen.

Herr Hildebrand: Med anledning av herr Engbergs något övermodiga spørsmål till mig, på vad sätt högern vill medverka till lättande av bördorna för de fattigare klasserna, vill jag säga några

ord. Jag vill då först erinra om att det på sista tiden av riksdagen fattats fyra mycket viktiga beslut, där högern har medverkat och som haft betydelse i berörda avseende. Det första fattades för ett par dagar sedan och avsåg att genom förbättrad fattigvård sätta de fattiga barnen bättre i stånd att utvecklas till dugliga samhällsmedlemmar. I samma riktning går ett av riksdagen förra året fattat beslut om tryggnad av de utom äktenskap födda barnens framtid. Vidare har riksdagen beslutat löneförbättring under krigstiden för direkta statstjänare, där man procentuellt bäst tillgodosett de lägsta lönetagarna, och på det sättet måste man under krigstiden fortsätta. Vad den kulturella sidan av saken angår, så har högern kraftigt medverkat genom att lägga nya och bättre grunder för folk- och yrkesundervisningen i vårt land. Det kunde vara andra beslut att hänvisa till, men dessa äro tillräckliga för att visa, att högern icke hållit sig borta, då det gällt att få till stånd riksdagsbeslut, som ha den största betydelse i det hänseende, varom här är fråga.

Ang. befrämjande av äktenskapsbildningen.
(Forts.)

Herr L e a n d e r: Herr talman! Man har här talat om nativiteten och om åtgärder för dess höjande. Men såvitt jag kan finna, har utskottet icke avhandlat denna fråga utan synes i främsta rummet ha sysslat med herr von Kochs motion, och jag vill erinra om att detta icke är någon partimotion, ty herr von Koch är liberal, och han har fått instämmande av herr Wideli, som är högerman, och herr Petrén, som är socialdemokrat. Det är alltså här i främsta rummet icke fråga om nativiteten eller sjunkande födelsesiffror och dylikt, utan utskottet hemställer blott om utredning, huruvida och på vad sätt genom statens medverkan äktenskapsbildningen i vårt land må kunna verkamt befrämjas. Alltså är det fråga om giftermål och bildandet av egna hem.

Sant är, att den vanliga följden av äktenskaps ingående brukar bli barn, men detta får väl anses såsom ett lyckligt förhållande. Om icke våra föräldrars äktenskap blivit välsignade med barn, hade vi icke suttit här och Sverige hade gått miste om många kloka och förståndiga män. Många av oss ha kanske gått ut från fattiga förhållanden, kunna bli bra karlar ändå, så det är icke så farligt, om barn födas i fattiga hem. Emellertid egnahemsbildningen söka vi alltid främja, och frågan om bästa sättet att få sådana hem till stånd har länge sysselsatt oss i riksdagen, och vid varje riksdag och även vid denna har det kommit fram förslag att främja detta syfte. Det är icke något annat det här är fråga om än att mindre bemedlade personer, som önska bilda egnahem, skulle få hjälp av staten, och jag förstår icke, varför man skall motsätta sig detta. Det har icke med försvarsfrågan att göra i främsta rummet, utan kanske mera med frågan om hur vi skola uppodla landet och skaffa oss bröd. Jag tänker härvid icke alls på försvaret. När dessa, som med den hjälp, varom här är fråga, skaffat sig egnahem, få barn och barnen vuxit upp, hoppas man väl, att det skall vara andra förhållanden än nu och att

Ang. befräm-
jande av äk-
tenskapsbild-
ningen.
(Forts.)

den avrustning, som många av oss tänka skall bli möjlig, då skall ha blivit verklighet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag, ty jag tycker, att det är ett förnuftigt förslag.

Med herr Leander förenade sig herrar *Räf*, *Månsson* i Backa. *Jonsson* i Hökhult och *Andersson* i Eliantorp.

Herr Sköld: Herr talman! När jag första gången såg herr Welins motion, så genombävades jag först och främst av en rysning och därefter av ett visst hopp. Rysningen kom sig därav, att på en av de första sidorna i motionen fanns ett diagram, som utvisade, hur födelsetalet sjunkit i Sverige, och med hjälp av det räknade jag ut, att efter 120 år födas icke några barn i Sverige och efter ytterligare 80 år finnas icke många människor kvar här i landet. Det enda, som innebar en tröst, var, att jag möjligen själv skulle få slippa att vara med om detta.

Hoppet, som jag kände, berodde på att jag är i det predikamentet, att jag kanske i en framtid kommer att sätta bo, och om nu någon ville komma och ge mig hjälp till bosättningen, så vore det ju bra. Det är visserligen bara fråga om 150 kronor, men det är dock något, och jag gick verkligen och funderade på, hur jag lämpligast skulle placera detta kapital. Jag hade emellertid ännu icke kommit till något resultat då jag fick se utskottets betänkande, som ju berövade mig alla illusioner, ty utskottet ville endast hjälpa två klasser, jordbruksarbetarna och statstjänarna. Jag undrade då i mitt stilla sinne, vilket företräde dessa två klasser ha mot annat folk, varför man skulle vara medhjälpare till att dessa föröka sig i större utsträckning än andra.

Men i själva verket är det icke äktenskapsfrekvensen, som herr Welin och andra motionärer och utskottet vilja upphjälpa, utan de önska öka antalet barn, visserligen icke vilka barn som helst utan »önskvärda barn», som herr Welin säger. Nu tror jag, att ju fattigare folk är, och det har ju från alla håll erkänts i denna debatt, desto flera barn få de, och det finnes då ett mycket radikalare sätt att öka födelsetalet i Sverige, och det är att göra alla människor så fattiga som möjligt.

Det finnes *en klass*, som icke har högt födelsetal alls, och det är den svenska överklassen. Mest förvånade det mig, att herr Magnusson i Skövde påpekade, vilket sedligt ansvar de människor ådraga sig, som undandraga sig att sätta barn i världen, det var ju ett slag i ansiktet på hans egna kommittenter.

Alltså, det stora problemet är, icke huru arbetarklassen skall få flera barn, utan hur överklassen skall få det. Då finns det flera vägar att gå, som jag vill rekommendera herr Welin till ett kommande år. Först och främst ha vi den: att göra den svenska överklassen så fattig som möjligt. Det är ett sätt. Ett annat är att premiera de barnrika familjerna. Men gentemot överklassen går det i varje fall icke att därvid komma med pengar, ty det frestar nog icke så myc-

ket i kretsar, där man har tillräckligt gott om dem förut. Jag vill föreslå herr Welin att i stället motionera om att den svenska överklassens familjefäder skulle få för det första barnet nordstjärnan och för det andra ett kommandörstecken o. s. v. Det kanske i någon mån kunde hjälpa.

Ang. befrämjande av äktenskapsbildningen.

(Forts.)

Herr Engberg: Herr talman! Herr Magnusson i Skövde riktade väsentligen två anmärkningar mot mitt anförande. Den första gick ut på att jag skulle överdrivit, då jag gjorde gällande, att om folkökningen fortsätter i nuvarande tempo, skulle det bli trångt här. Jag ber att få hänvisa herr Magnusson i Skövde till den officiella statistiken, som visar, att mellan åren 1750 och 1850 fördubblades vår folkmängd. Fortsätter det på samma sätt, är det ganska lätt att räkna ut, som jag påpekat, att efter tio sekel komma vi att vara mycket trångbodda, om icke en ur alla synpunkter önskvärd minskning av nativiteten inträtt.

Nu förklarade herr Magnusson vidare, att vi behöva flera arbetskrafter; och på det sättet upphjälpa vi även *arbetareklassens ställning*. Ja, det är verkligen ett storartat resonemang från den kant, som herr Magnusson företräder, då man vet, att vad man på det hållet vill, det är att kunna köpa arbete till underpris och utsuga dessa arbetskrafter och därigenom öka sina egna kapital, men att man icke alls äsyftar att genom denna utökning av tillgängliga arbetskrafter förbättra *proletärklassens ställning*.

Här förklarade herr Hildebrand, att högern visat sig mån om att upphjälpa den fattigare klassens ställning, och han anförde icke mindre än 4 exempel, att så varit fallet. För det första hade högern bifallit fattigvårdslagen. Ja, tror herr Hildebrand, att fattigvårdslagens genomförande skulle åstadkomma någon revolutionerande verkan med hänsyn till uppkomsten av fattiga och rika i samhället? Sträcka sig verkningarna av denna lag på en enda punkt in över den gräns, som betecknas av ändringar i det nuvarande produktionssättet, som oskiljaktigt är förbundet med proletariseringens uppkomst? När herr Hildebrand sedan tar fram sitt andra skäl och säger, att högern velat trygga de utomäktenskapliga barnens ställning, så vill jag svara, att en sådan åtgärd i och för sig är synnerligen behjärtansvärd, men medför dock icke någon ändring i det avseendet, att proletariseringen i landet på något sätt skulle minskas. Och herr Hildebrands tredje skäl låg till min förvåning däri, att högern hade varit med om lönereglering åt stats-tjänare. Men han glömde bort att tala om, att vad som på den punkten låg högern mera om hjärtat var att få upp kristidsersättning så högt som möjligt för de *högst* avlönade men icke för de lägst avlönade. Detta kan måhända tjäna som en illustration till varlåt intressena gå på herr Hildebrands håll. Så tog han fram sitt fjärde bevis: högerns ställning till yrkesundervisningen. Det är naturligtvis en stor och betydande reform och utgör förutsättningen för att en del individer må kunna stå bättre rustade i den ekonomiska konkurrensen. Men jag vill tillägga, att den ändrar icke på en enda

Ang. befräm-
jande av äk-
tenskapsbild-
ningen.
(Forts.)

punkt den nuvarande privatkapitalistiska produktionen, som är själva grunden till uppkomsten av fattiga och rika. Och vi få väl se, var högern kommer att stå, när den frågan kommer från statsutskottet, som gäller att staten skall lämna anslag till fattiga gossar och flickor för att de skola kunna fullgöra sina studier, med andra ord att man från statens sida skall giva ekonomiskt understöd åt fattiga studerande, så att de skola kunna förskaffa sig den högre bildning, som samhället tillhandahåller. Vi få då se, om herr Hildebrand då infriar de löften, som han givit om högerns reformvänlighet.

Herr Leander anmärke i sitt för övrigt sympatiska anförande, vari han försökte att vara så välvillig som möjligt mot utskotts-
betänkandet, att det dock här endast är en fråga om att se till att mindre bemedlade personer skola få bidrag till bosättningen. Ja, men varför, för vad ändamål? Det verkliga skälet är tydligt och klart anført i de bakomliggande motionerna och skyntar fram i utskotts-
betänkandet. Skälet är, att i och genom det ekonomiska bidraget nativiteten inom landet skall kunna ökas. Men i och med detta står min fråga så, som jag förut framställde den: vad vill man göra, sedan dessa barn satts i världen? Skall samhället fortsätta med att giva bidrag? Det vilja herrarna icke vara med om; ni vill endast vara med om att ställa det så, att födelsesiffran artificiellt går upp, men icke hjälpa till att bereda dessa barn, födda inom fattigare hem, en bättre och ljusare fortkomst inom samhället.

Man har alltså icke på någon punkt vederlagt vad jag anført mot detta utskotts-
betänkande, och därför ber jag, herr talman, att ännu en gång få yrka bifall till reservationen.

Herr S u n d l i n g: Herr talman! Inom utskottet ha vi icke behandlat denna motion ifrån de synpunkter, som herr Engberg tycks vilja anlägga. Vi ha därmed avsett, att — såsom herr Leander framhöll — de som vilja ingå äktenskap, skola erhålla något stöd för sin bosättning. Liknande motion har ju väckts i första kammaren av herrar von Koch, Petrén och Widell, representerande de tre olika partierna, och inom första kammarens andra tillfälliga utskott har frågan behandlats av bland andra herr Ström. Sålunda se vi, att olika synpunkter inom samma parti kunna förefinnas inom första och andra kammaren beträffande detta spörsmål. Att förslaget skulle gå igenom och personer lockas att ingå äktenskap, som annars icke skulle göra det ha vi icke kunnat tänka oss. Socialstyrelsen framkastade redan år 1917 den tanken, att om t. ex. bosättningshjälp kunde beredas jordbruksbefolkningen, så skulle kanske ett av medlen vara vunnit att kvarhålla denna befolkning på landsbygden.

Nu har ju pensionsstyrelsen kommit med ett uppslag i denna fråga, nämligen att samtidigt med pensionsavgifternas erläggande också skulle erläggas en avgift för äktenskapsförsäkring. Det är huvudsakligen detta dess uppslag, som vi velat, att man skulle utreda. Det torde också kunna ifrågasättas, om icke den lämpligaste formen här-

vidlag är att gå den frivilliga försäkringens väg, och redan nu förekommer det, att enskilda försäkringsanstalter söka åstadkomma, att genom insättningar ett litet kapital kan förefinnas vid tidpunkten för äktenskaps ingående. Om staten medverkade genom att lämna bidrag till en statsförsäkring för ändamålet och om därvid statsbidraget ställdes i viss proportion till de gjorda inbetalningarna, så funnes ju en utsikt, att denna form av försäkring skulle bliva allmänt använd. Det framgår av pensionsstyrelsens utredning, att med en insättning av 10 kronor om året från 14 till 24 års ålder skulle de insättande vid äktenskapets ingående vara berättigade att erhålla 440 kronor, och av dessa skulle då förut ha inbetalats 220 kronor.

Jag skall icke vidare ingå på frågan utan ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Magnusson i Skövde: Endast ett par ord med anledning av herr Engbergs senaste yttrande.

Jag trodde, att jag med mitt anförande tillräckligt klarlagt, att min mening ingalunda var den, som herr Engberg inlade i mina ord. Jag påpekade, att en folkökning var behövlig för att vi bättre skulle kunna utveckla våra näringar och för att vi skulle kunna bereda goda utkomstmöjligheter för vår arbetarbefolkning. När jag för övrigt talade om arbetskraft, avsåg jag såväl den enes som den andres arbetskraft.

Vad sedan herr Skölds anförande beträffar, vill jag säga, att jag tror, att det väl närmast torde ha gått en rysning genom denna kammare över att ett sådant anförande kunnat hållas.

Herr Fast: Herr talman! Endast ett par ord! Herr Welin har påstått, att jag vederlagt herr Engbergs anförande genom den rekapitulation jag lämnat över den behandling herr Welins föregående likartade motioner rönt här i kammaren. Jag har emellertid endast anfört detta såsom bevis på vilken ståndpunkt andra kammaren intagit till förut väckta motioner i ämnet. Jag hoppas också, att andra kammaren vidbliver denna ståndpunkt. Kan då detta anses som en bevisföring, som kullslår de argument, herr Engberg anfört? Det skulle vara mycket egendomligt.

Jag vill säga, att om man talar om, att det behöves en ökad nativitet för att säkerställa produktionen med arbetskraft, så är detta en mycket egendomlig uppfattning, då vi alltid här i landet haft permanent arbetslöshet. Men denna tankegång är icke främmande för det krassa arbetsgivarintresset, där man alltid gått ut från den förutsättningen, att det skall finnas ett arbetslöst arbetarproletariat, som ständigt kan rycka in i de strejkandes ställe. Jag har icke sagt, att detta varit utskottets ståndpunkt utan endast framhållit, huru saken betraktas från arbetsgivarhåll.

Då herr Leander sökte göra utskottets förslag så sympatiskt som möjligt, så vill jag säga, att det är omöjligt att bedöma utskottets förslag med ledning endast av den knappa motivering, som

Ang. befrämjande av äktenskapsbildningen.
(Forts.)

Ang. befräm-
jande av äk-
tenskapsbild-
ningen.
(Forts.)

här föreligger, annat än mot bakgrunden av de väckta motionerna, och huru man då kan komma till den slutsats, som herr Leander kommit till, har jag svårt att förstå. Jag försökte i mitt första anförande sakligt bevisa, att det förslag, som framkommit såväl i utskottets hemställan som i motionerna, icke äro framkomliga, utan att det finnes andra vägar, på vilka man bättre skulle kunna nå förevarande syftemål, under förutsättning att man verkligen har allvar med vad man säger. Då vi få upp frågan om anslag till bostadsändamål, blir det ett lämpligt tillfälle för herrarna att visa, huru långt er goda vilja i verkligheten sträcker sig. Det är tusentals kontrahenter, som vilja ingå äktenskap men som icke kunna det, därför att bostadsfrågan icke är ordnad. Ordna den frågan först, så kanske vi sedan icke skulle behöva kvacksalva på detta sätt. Men detta går icke, utan att man sätter yxan till roten. Då skola ni nog få se, att då behöver man icke återkomma varje riksdag med denna fråga för att få den löst, ty då löser den sig själv på ett lyckligt sätt för individ och samhälle.

Herr Welin säger, att jag sökt ironisera och gyckla över motionen, men felet har icke varit mitt utan motionens. Jag har sökt se denna sak allvarligt och har också allvarligt sökt bemöta de synpunkter, som han i motionen gjort sig till tolk för.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan, dels ock att kammaren måtte med avslag å berörda hemställan besluta att ej biträda första kammarens ifrågavarande beslut samt avslå herr Welins motion i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en voteeringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å andra tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 14, besluter att ej biträda första kammarens ifrågavarande beslut samt avslå herr Welins motion i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 73 ja mot 55 nej; och hade kammaren alltså fattat beslut i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 12.

Herr statsrådet *Thorsson* överlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 382, angående tillfällig löneroglering för tjänstemän vid postverket m. m.;

nr 383, angående tillfällig löneroglering för tjänstemän vid telegrafverket m. m.;

nr 385, angående fastställande av postverkets stat för driftkostnader år 1919 m. m.;

nr 386, angående fastställande av telegrafverkets stat för driftkostnader under år 1919; och

nr 435, angående reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 13.

Ordet begärdes härefter av

Interpellation.

Herr *L i t h a n d e r*, som yttrade: Genom förordningen av 12 april 1918 har Kungl. Maj:t äsyftat att genom däri gjorda föreskrifter söka åstadkomma att vissa inom landet befintliga textilvaror, varå brist råder, skola i möjligaste mån utdistribueras så, att befintliga varukvantiteter fylla de mest trängande behoven. Häremot är i vad som avser fyllandet av ett verkligt behov för landet ingen invändning att göra, lika litet som mot strävandet att söka förebygga varufördyring genom skadlig s. k. kedjehandel.

På grund av sin avfattning innebär den kungl. förordningen i stort sett ett försäljningsförbud för ransonerade varor, i bästa fall en mycket minimal försäljning.

Är det emellertid ett statens intresse att åt det allmänna bevara vissa inom landet befintliga varutillgångar, så är det givetvis också en statens skyldighet att ordna den mot åtgärden svarande finansieringen, då det så som i detta fall visar sig att eljest stora näringsgruppers ekonomiska existens sättes på spel.

Åt denna del av problemet har emellertid K. Maj:t icke ägnat någon som helst omsorg utan överlämnat åt respektive varuinnehavare att ordna den saken bäst de kunna.

Rörande det orättvisa i denna påföljd av den kungl. förordningen torde inom landets köpmanskår icke mer än en mening råda.

Beträffande möjligheten för enskilda personer och firmor att bära den ekonomiska påfrestningen av den kungl. förordningen ställer sig detta givetvis mycket olika. Ekonomiskt starka företag kunna givetvis bäst tåla följderna av en i avseende på finansieringsfrågan bristfällig kungl. förordning, särskilt om driften endast delvis omfattar ransonerade varor, men helt annorlunda ställer det sig för många köpmän i hela vårt land, som icke äga de ekonomiska resurser att de med bibehållna omkostnader kunna tåla vid ett kortare eller längre avbrott i möjligheten att i reda penningar omsätta inläggande lager, särskilt då affärsverksamheten till huvudsaklig del omfattar ransonerade varor.

Interpellation.
(Forts.)

Den kungl. förordningen av 12 april 1918 har också för många köpmän inom skilda delar av landet vållat allvarliga bekymmer.

Redan vid ett tidigt skede under fjolåret hava vederbörande inom industrikommissionen uppmärksamrats på, hur svårlöst det föreliggande problemet var och huru mindre välbetänkta statsingripanden skulle vålla ett fastläsande av industri och handel, vilket i sin ordning snarare skulle slutligen resultera i minskad varutillgång än i önskvärd ökad dylik.

När Kungl. Maj:t efter lång prövning beslutat sig för en så ingripande åtgärd som den enligt kungl. förordn. av 12 april 1918 synes det vara en berättigad fordran från landets köpmanskår och även allmänheten dels att finansieringsfrågan hade varit ordnad, dels att myndigheterna varit fullt på det klara med vad som åsyftats, samt att förordningen otvetydigt givit klart uttryck häråt. Vidare att förordningen före kungörandet begränsats att hava omfattat det som verkligen kan anses vara ett riksintresse att omhändertaga men icke därutöver.

Av vikt är, att de myndigheter, som på olika delar av riket företräda industrikommissionens beklädnadsavdelning, äga den kännedom om förordningen och varor att enhetliga besked kunna lämnas köpmännen och att över huvud taget ingen tvekan skall behöva råda om förordningens innebörd.

Därest förordningen kommer att i fortsättningen omfatta även från utlandet importerade varor är att emotse att den ökade varutillgång, som eljest kan påräknas när licenser ånyo beviljas kommer att i avsevärd grad utebliva. Försåvitt Kungl. Maj:t anser det önskvärt att även genom import av textilvaror framdeles öka varutillgången bör i detta avseende ingen oklarhet råda och importvaror frigivas.

På grund av det anförda anhålles om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra följande spörsmål:

1) Hur har herr statsrådet tänkt sig finansieringen av de varupartier som innehavas av köpmän inom skilda delar av landet, men som enligt kungl. förordningen av 12 april 1918 helt eller till sin huvudsakliga del ej få försäljas?

2) Ämnar herr statsrådet vidtaga snara åtgärder och i så fall vilka för att frigöra varuslag, som det visat sig mindre lämpligt ransonera, och dylika som det ej kan anses vara av verkligt allmänt intresse att göra till föremål för ransonerings?

3) Har herr statsrådet för avsikt att från ransonerings undantaga de eljest ransonerade textilvaror, som möjligen kunna importeras från utlandet?

Ifrågavarande anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 14.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Södervielm*, nr 441, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 361, angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid armén;

herr *Persson* i Norrköping *m. fl.*, nr 442, i anledning av samma proposition;

herr *Sjöblom*, nr 443, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 373, angående anslag till rikets allmänna kartverk; samt

herrar *Sävström* och *Ingvarson*, nr 444, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 369, med förslag till förordning angående försäljning av pilsner.

Dessa motioner bordlades.

§ 15.

Herr talmannen gav härfpå ordet till

Herr vice talmannen, som anförde: Herr talman, mina herrar! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta för sin del, att första särskilda utskottet skall behandla jämväl Kungl. Maj:ts proposition nr 435, angående reglering av löneförhållanden *m. m.* för vaktmästare och därmed jämförliga befattningshavare, ävensom de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller enskilda motionärer göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor, samt inbjuda första kammaren att förena sig med andra kammaren i detta beslut.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

§ 16.

Till bordläggning anmäldes:

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utrotande av berberisbuskar å viss mark;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot plockning av lingon före viss dag ävensom fem i ämnet väckta motioner; och

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med vissa tillfälliga bestämmelser i fråga om åstadkommande av skjutsentreprenader ävensom en i ämnet väckt motion;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inrättande av en professur i statistik och folkhushållslära vid tekniska högskolan; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av herr Johanssons i Sollefteå *m. fl.* motion, nr 299,

om skrivelse till Kungl. Maj:t angående hänskjutande till riksdagens prövning av taxor för statens järnvägar samt telegraf- och telefonväsende.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

§ 18.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Bökelund</i>	under 6 dagar fr. o. m. den 16 maj,
» <i>Ericson</i> i Obergå	» 6 » » » 18 »
» <i>Leander</i>	» 4 » » » 18 »
» <i>Vennerström</i>	» 4 » » » 18 »
» <i>Viklund</i> i Oviken	» 8 » » » 18 »
» <i>Nilsson</i> i Antnäs	» 8 » » » 22 »
» <i>Hagman</i> i Domnårvet	» 6 » » » 15 »
» <i>Jonsson</i> i Kållerång	» 6 » » » 16 »
» <i>Berg</i> i Staby	» den 15 maj,
» <i>Lindmark</i>	» 8 dagar fr. o. m. den 22 maj,
» <i>Eriksson</i> i Stockholm	» den 15 maj,
» <i>Osberg</i>	» 3 dagar fr. o. m. den 14 maj och
» <i>Hellberg</i>	» 2 » » » 17 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6,16 e. m.

In fidem
Per Cronvall